

KÜRESEL BAKIŞ

YAZARLAR

A. BARAN DURAL

BAHRIYE ESERLER

RECEP CENGİZ

ZEHRA GÜRSOY

ISBN 978-605-9885-54-6

KÜRESEL BAKIŞ

Yazarlar

A. Baran DURAL
Bahriye ESERLER
Recep CENGİZ
Zehra GÜRSOY

İKSAD YAYINEVİ
-2017-

ISBN 978-605-9885-54-6
15/12/2017

İÇİNDEKİLER

Zehra GÜRSOY	
<i>AUDIENCE COST IN FOREIGN POLICY CRISES:Do Leaders Play Their Roles According To Public Opinion?</i>	1
Bahriye ESELER & Prof. Dr. A. Baran DURAL	
<i>ANNAN PLANI SONRASINDA TÜRKİYE- AB İLİŞKİLERİNDE KIBRIS SORUNU</i>	35
Recep CENGİZ	
<i>NÜKLEER TEKNOLOJİ: GÜÇLÜ VE ÖZGÜR OLMANIN GİZEMLİ BİR ENSTRÜMANI</i>	75

**AUDIENCE COST IN FOREIGN POLICY CRISES:
Do Leaders Play Their Roles According To Public Opinion? *
Zehra GÜRSOY¹**

Defination Of Crisis Management

Crisis studyings in international relations took place as a result of nuclear weapons and military technology during Cold War. These developments changed the strategic military environment of Cold War. Deterrence became an important crisis management strategy. The super powers had to learn how to deal with situations without employing force. That is why, American and Soviet analysts were focused on to express danger of crisis instability and associated results of inadvertent or undesired war.

In fact, leaders rarely learn to reconsider their thinking or understanding of a problem. When they learn this is a result of defining a crisis or another event that affects the minds of the foreign policy and the policies of the world.

The crisis analysis can be examined at two different levels, from the side of actors and based on sistem. In the foreign policy crises one of the actor must be at a state. In the international crises, the sides can be states, organizations that they directly or indirectly involve into crisis. Moreover, it is possible that a crisis

---

¹ zehragrsy@gmail.com, Yildiz Technical University

started as foreign policy crisis can turn into an international crisis.

Charles Hermann describes a crisis in terms of measure of threat and time. The basic characteristics of a crisis consist of high threat, short time and surprise. He identify a crisis is a situation that; (1) threatens high priority goals of the decision making unit; (2) restricts the amount of time available for response before the situation is transformed to crisis and (3) surprises the members of the decision making unit when it takes place.^{*2}

On contrary to Hermann's definition Brecher defines crisis from the aspect of system and he builds upon Hermann's definition with differences.³ He states that, there is no need to surprise to be in crisis that crisis can show clues before its formation. For this formation crisis does not occur in a short time instead it should be replaced with 'finite time'. On the other hand, a crisis may originate both from internal and external actors. And the crisis threats should be directed against the "high priority goals" rather than "basic values". Besides, probability of involvement of a military hostilities should be more than 'normal' level.

---

* This article was written by the support of TUBITAK 1001 Projecti (Proj. Nu: 112K172).

² Charles F. Hermann. **Crisis in Foreign Policy a Simulation Analysis**. Princeton University, 1969: p. 29.

³ Michael Brecher and Jonathan Wilkenfeld. **A Study of Crisis**. (University of Michigan,1997):p. 3.

This study will be based on the definition of crisis created by the research project titled 'Turkish Foreign Policy Crisis Investigations'. According to the definition of this project's crisis:⁴

- May be formed in any issue which touch a sore point of a decision maker,
- May be occurred suddenly as well as in a period of time,
- May enforce decision makers to make a change in their perception or reality, their values and priorities,
- Decision makers perceive this situation as risk, danger or threat,
- This situation forces decision makers to make a choice among limited options,
- The probability of involvement of a military hostilities should be more may be but this does not have to be all the time.

Acceptance of the situation as “crisis” provides leaders take risks and check gains and loses during the crisis. They can calculate their steps, select the suitable tools and decide their demands from advisory.

---

⁴ TUBITAK /SOBAG 1001 Project/ Project Nu. 112K172,
<http://www.tfpcrises.org/> (e.t.15.09.2017)

Development of Audience Cost Approach

In the Cold War period, Schelling's study; "Strategy of Conflict" in international politics of threat became inspiration for "Audience Cost" in international politics of 90's. By the end of cold war, scholars focused on democratic peace studies and they argued that that democracies have important advantages over autocracies in the international relations.

In this study, Schelling argues that, before trading off, decision makers desire to solve the crisis by employing force or not. But the only solution previous to military actions or political/economical sanctions is 'threat' that with this way they can increase their credibility against the opponent(s).⁵ Any threat of force can be difficult both for the political survival of a leader and a nation's interests. Therefore a leader who is in search of protection of national interests, uses threats as protection mechanism in domestic and international politics.

Audience Cost firstly argued by Fearon in 1994. In his article he defined crisis as "wars of nerves".⁶ Because, the crisis are situations force leader to decide on what should be done. And, he defines the crisis from the eyes society that public (domestic

---

⁵ Schelling, Thomas C. 1960. *The Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University Press.p.28.

⁶ James D. Fearon. "Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes". *The American Political Science Review*, Vol. 88, No. 3 (Sep., 1994), p. 577

audiences) watch, evaluate, judge, criticize or commend performances of the leaders during the crisis. Audiences can punish their leaders or award. If domestic audience believe that their leader behave in sake of them they won't prefer to punish. If the leader decide on behalf of his/her political survival like esclating the crisis to war, audiences can punish her/him. But when a leader wants to resort force he faces with dilemma on applying threat of force. Because the leader has to convince that he/she is not bluffing.⁷ Therefore leaders have to demonstrate that they do not bluff against the target. According to Fearon, if leaders attempt to create costly signals they can be credible in the inside of their countries:⁸

“How do state leaders make their threats into costly signals? I have argued that a pincipal way that a leader generates costly signals in crises is by creating audience costs that would be suffered if the leader backed down or backed away from a public threat or warning issued in a crisis. Audience costs arise chiefly from the reaction of domestic political audiences interested in whether foreign policy is being successfully or unsuccessfully handled by the leadership.”

---

⁷ James D. Fearon, “Signaling Foreign Policy Interests: Tying Hands versus Sinking Costs”, *The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 41, No. 1, New Games: Modeling Domestic International Linkages (Feb., 1997): pp. 68-90.

⁸ Age.

The leader who wants to struggle against the challenger prefer “tying-hands”. By this way leader takes risk to possession of the power. As Fearon states, “tying-hands” is possible with leaders’ public statements.⁹ They create audience costs by suffering from controlling foreign policy affairs. That is why leaders can face with the threat of losing their powers. They attributed as unsuccessful by their public. In this way, public opinion questionize ability, capacity, competence and representation grade of the leader.

The main argument of “audience cost” approach based on separation of public choices in democracies and autocracies in foreign policy/international crises. Democratic political leaders who have responsibility and authority to make a decision in the name of the state, have to be credible during signaling against opponent in crisis. In contrary, autocratic leaders has no domestic constraints that is why they don’t have to take attention of their domestic public. In democracies, decision makers are restricted by constituents and parliamentarians since they have to avoid incredible commitments. Therefore, most of scholars argue that democracies have advantages over autocracies.¹⁰ Opposite of this argument, Weeks defends that

---

⁹ Age. p. 70.

¹⁰Jessica L. Weeks. “Autocratic Audience Costs: Regime Type and Signaling Resolve”. *International Organization*, Vol. 62, No. 1 (Winter, 2008),p: 36.

autocracies share the same need of public support with democracies.¹¹

According to Weeks, first of all autocracies has many differences, they are not all in the same characteristics.

Regime type of autocracies have different;¹²

- Ability of coordination,
- Elite incentives,
- Visibilities.

These domestic factors affect decision makers' commitments and promises to make credible signals against the opponents.

If public opinion believes that participation of removal of the leader was successful the public would be part of coordination. But if a leader has ability to control on resistance of public or communities, it is not possible to coordinate in a society.

Regime elites become important in autocratic states that as *regime insiders* they can coordinate to punish the leader. Especially elites who are inside of security and intelligence services can play important role to force the leader for backing down. Because they perform in collective way.

---

¹¹Age.

¹²Age.

Beside from ability of coordination between alights and their incentives to punish leaders visibility of state an important factor for making threat against the opponent. If a state recently had elections in the country, the opponent can consider that the leader can face with domestic restrictions. But this situation mostly effective in counties where democratic intuitions have recently built.

Audience cost is not just the approval of polices which are acted by leaders also leaders can destroy the international credibility of a nation that is why will punish leaders. Therefore, credibility seems as visibility in foreign policies of states.

Brown and Macrum argued that in audience cost approach, autocrats behave meticulously than democratic leaders.¹³ Because leaders are controlled and watched by a small coalition which has any knowledge about leaders' further steps. This small coalition, even the leader is incompetent, helps her to manage with decisions which taken by mistakes. And leaders are loyal to their coalition members by promising them some part of permanent future benefits. Therefore, supportive loyal members wants to protect political survival of leaders to get advantages for the future. Small coalitions around the leader will protect and control leaders not to be faced with 'audience cost'.

---

¹³Jonathan N. Brown & Anthony S. Marcum. "Avoiding Audience Costs: Domestic Political Accountability and Concessions in Crisis Diplomacy". *Security Studies*, 20:2, pp.141-170.

Potter and Baum argue that audience cost is operative in democratic societies.¹⁴ That is why public is source of audience cost. Of course, existence of elections in a county is not enough for the function of audience cost. In a democratic society also media plays an important role. Freedom of media is way of transferring the truth to the public. In this way domestic public can neutrally asses their leaders' foreign policy attitudes during crisis. As Potter and Baum argue democratic leaders must “tie their hands” twice before they can resort to threat of force against the opponent with freedom and media which is developed as an institution and inducement of audience cost.¹⁵

Audience cost helps to understand how domestic political incentives influence leaders in foreign policy or international crisis situations. From another angle, audience cost approach serves to prevent leaders making empty commitments and promises.¹⁶

However, Kertzer and Brutger¹⁷ criticize Feoron's audience cost approach from the aspect of reaction of audiences. They argue

---

¹⁴ Philip B. K. Potter And Matthew A. Baum. “Democratic Peace, Domestic Audience Costs, and Political Communication”. *Political Communication*, 27, 2010,p. 7

¹⁵ Age.

¹⁶ Michael Tomz, “Domestic Audience Costs in International Relations: An Experimental Approach”, *International Organization* 61, Fall 2007, p.821.

¹⁷ Joshua D. Kertzer and Ryan Brutgery.“Decomposing Audience Costs: Bringing the Audience Back Into Audience Cost Theory”. *American Journal of Political Science*, Volume 60, Issue 1, January 2016: pp. 234–249.

that audiences have not unitary logic to punish leaders, they can prefer to punish leaders for being inconsistent or threatening to use force. While conservative audiences can punish leaders for being incoherent, liberals can punish for threatening to resort power. According to Levy and others, inconsistency is not enough to punish leaders, domestic public can also punish leaders because of failing to uphold their commitments.¹⁸ They can punish leaders because of breaking their promises or acting militarily even they promise not to resort force.

Baum argues that audience cost becomes as result when domestic public take attention to the crisis.¹⁹ Therefore, it is need to be studied that, whether public opinion would under which situations they are motivated to force their presidents to back down from office. It is important for a leader to decide employing force because the president has responsibility for protection of national reputation.²⁰ Even with this decision leader takes risk her/his political survival in the domestic policy.

---

¹⁸ Jack S. Levy, Michael K. McKoy, Paul Poast and Geoffrey P.R. Wallace. "Backing Out or Backing In? Commitment and Consistency in Audience Costs Theory". *American Journal of Political Science*, Vol. 59, No. 4 (October 2015), p.989.

¹⁹ Matthew A. Baum. "Going Private:Public Opinion, Presidential Rhetoric, And The Domestic Politics Of Audience Costs In U.S. Foreign Policy Crises". *Journal Of Conflict Resolution*, Vol. 48 No. 5, October 2004, pp. 603-631.

²⁰ Age. p. 617.

For instance, domestic public didn't punish their leaders in England and France during the Rhineland crisis of 1936 or the Munich crisis of 1938, because public opinion was against to going into war.²¹ So audiences approved their leaders' policies, their preferences was compatible with their leaders'.

Smith admits that "Audience Cost" approach has problematic sides.²² First of all, it is not logic to punish a leader just to be fail against one threat. It is possible that public can be happy with the other policies of this leader. However, the domestic and foreign circumstantiations can lead to restrict leaders. Moreover, public opinion can be supportive towards the leader foreign policy behaviors. If the leader believe peaceful solutions rather than involving in a war, she would be preventing her nation's interests and public would not punish her.

For example, leaders' skills like their analyzing ability of new information affect crisis management process. If they are opened to new information, they would be more careful in crisis decisions. In a new stream of information, if a leader can express and share the possible outcomes of changing policies to public, like explaining for the sake of national interests she gives up from her escalating strategy, she won't be exposed to

---

²¹ Stephen Walt, "Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies". *International Security*, Vol. 23. Issue 4, 1999, p. 34.

²² Alastair Smith, "International Crises and Domestic Politics". *American Political Science Review*, Vol. 92, no. 3 (September 1998): p. 623.

audience costs.²³ Even public opinion can attribute to her as protector of national honor of the country.

According to Smith, voters want to retain competent leaders they don't want incompetent ones.²⁴ However, all of his arguments are based on linkage between international and domestic politics. In domestic politics, if voters' evaluation have not important effect on election, leader would prefer to behave more belligerent. Especially if the elections are close, leaders tend to become more hawkish. While a competent leader behaves actively to show her ability, incompetent leader probably will suffer and hesitate to go in war. If a leader cannot tackle with crisis and protect nation's honor, voters will punish her. Making a threat does not depend on regime type both autocratic leaders' and nondemocratic leaders' threats are in same effect.²⁵ Actually, it is based on the capacity of the states.

Joe Clare is another writer who makes distinction between competent and incompetent leaders.²⁶ He defends that while competent leaders would not be exposed to audience costs, incompetent leaders would. That is why crisis are situations that their capacity and performances are evaluated by public. Besides

---

²³Matthew S. Levendusky and Michael C. Horowitz .“When Backing Down Is the Right Decision: Partisanship, New Information, and Audience Costs”. *The Journal of Politics*, Vol. 74, No. 2 (Mar. 28, 2012): p. 324

²⁴Smith, age,p. 632.

²⁵Weeks, age.,p. 60.

²⁶ Joe Clare. Domestic Audiences and Strategic Interests. *The Journal Of Politics*.Vol. 69 Issue 3. August 2007. pp.732-745.

being competent/incompetent a leader's preferences has to be compatible with public interests. Therefore, in a democratic country, a leader prefers not to attend in a crisis which they cannot manage. In the same way, a leader who considers that the opponent would be punished in domestic politics can intentionally escalate the crisis. Thus, with utilization of opponent's audience cost, the leader guarantees her political survival.

Also, Gelpi and Grieco argue that leaders should be analyzed with their abilities/capacities.²⁷ They argue that 'audience cost' cannot just be explained with leaders' misplacements. Because during elections leaders do not win elections because of their successful policies during a crisis. They are elected not as a result of one foreign policy crisis, they are also chosen by voters because of their political, economic and social capacities.

Also, Slantchev argues that, Fearon's "audience cost" has missing points.²⁸ For instance, Fearon avoids from taking important roles of intelligence services or third parties attendance of a crisis.

It is an important result of audience cost approach that leaders have to take attention perception of their foreign policy choices

---

²⁷Christopher Gelpi and Joseph M. Grieco. "Competency Costs in Foreign Affairs: Presidential Performance in International Conflict and Domestic Legislative Success 1953–2001". *American Journal of Political Science*, Vol. 59, No. 2 (April 2015), p.440.

²⁸ Branislav L. Slantchev. "Audience Costs Theory and Its Audiences". *Security Studies*, 21, 2012, pp.376-382.

in domestic politics. Therefore leaders have to keep balance between international and domestic politics.

As Gelpi and Grieco argues an incompetent leader does not desire to be questioned with her political legitimacy by public.²⁹ Thus, she prefers to sensitivity of the society in a foreign/international crisis. They try to protect their political survival with their trust relationship towards public. In an inconsistent behavior, leaders can harm this trust relationship and they can lose their offices.

From the aspect of political survival of leaders, Mesquita and other authors in their book of; “The Logic of Political Survival” examine leaders’ political survival of regimes and leaders. These authors, used quantitative data analysis, historical cases to support their arguments. They, analyzed 831 historical cases associated with leaders who loosed their power.³⁰

- Leaders who loosed their power because of external threat in 37 cases.
- Leaders who loosed their power because of internal threat in 295 cases.

Therefore; domestic threats are more effective than external threats to force leaders for losing their offices.

---

²⁹Gelpi and Grieco, age.

³⁰ Bruce Bueno de Mesquita, Alastair Smith, Randolph M. Siverson and James D. Morrow. *The Logic of Political Survival*. The MIT Press.2003.p. (xii).

Autocratic leaders stay in office approximately 10 years more than democratic governments. Although, democratic governments seem to propose their public more peace and prosperity than autocracies do. As result, their essence of argument is based on: “they have provided “an explanation of when bad policy is good politics, and when good policy is bad politics.”³¹

Leaders can be punished because of different concerns and rational choices; different public opinion punish them for different reasons.³²

Trachtenberg argues that audience costs theory does not a valid theory as Fearon argued.³³ He argues that audience cost mechanism has no function in democracies. He defends that Fearon examines crisis in theoretical base. Moreover societies in a county is not homogenous, they include different people who can chose to punish for corruption or any other problem inside of the country.

Moon and Souva points out that audience costs can be effective in case of possible conflict which can escalate into crisis. In this case audience cost helps decrease the escalation of

---

³¹ Age.

³² Joshua D. Kertzer and Ryan Brutigery. “Decomposing Audience Costs: Bringing the Audience Back Into Audience Cost Theory”. *American Journal of Political Science*. 60 (1):pp. 234-249.

³³ Marc Trachtenberg (2012): Audience Costs: An Historical Analysis. *Security Studies*, 21:1, pp. 4-5.

the conflict. Only reduce the likelihood of conflict when credible commitment problems are not the dominant concern motivating a dispute or crisis.³⁴

Crisis, conflicts, disputes are results of information matters between sides. Because of misunderstandings between sides they cannot communicate with each other. As Fearon argued, information problem can solve with audience cost because decision makers does not desire to face with losing their offices and they won't prefer to bluff. But, Moon and Souva defend that, if a decision maker knows that the opponent is not bluffing the information problem is solved. They made an empirical analysis that they reached this consequence; if there is a territorial disputes between sides, audience costs do not reduce escalation.³⁵

In contrary to these authors, Tarar and Leventoğlu used game-theoretic model and they found that audience costs can help on de-escalation of incomplete-information crisis bargaining that crisis can be carried out without any information.³⁶ Also audience cost without any commitment of decision makers can have war-reducing effects.

---

³⁴ Chungshik Moon and Mark Souva. "Audience Costs, Information, and Credible Commitment Problems". *Journal of Conflict Resolution*, 2016, Vol. 60(3): p.435.

³⁵ Age.p. 454.

³⁶Ahmer Tarar and Bahar Leventoglu, "Limited Audience Costs in International Crises." *Journal of Conflict Resolution* .57(6):p. 1068.

Thomson searched public support in a crisis with a survey in which 657 American adults participated in 2011.

The author reached these consequences:³⁷

- Inconsistent behaviors of a government in a non-threatening crisis like a leader give up from a military commitment, she is not punished.
- Leaders' inconsistencies can be punished during not only in military disputes, conflicts, crisis also in cases of economic coercion cause to punishment.
- In any conflict (major or minor), inconsistency can cause leaders to be punished.

The authors also give example from 1962 Cuban Missile Crisis between President Keneddy Khrushchev and 1898 Fashoda crisis between Britain and France. There were no information during Cuba Missile Crisis whether Russians will begin to attack against USA's interests or not. However, American decision makers considered from the statements of Soviet policy makers that they would take in action. Therefore, American decision makers decided to take position towards contingent Soviet attack in Cuba. After from group decision making process two basic options emerged: The United States could

---

³⁷Catarina P. Thomson. "Public Support For Economic And Military Coercion And Audience Costs". *The British Journal of Politics and International Relations*. 2016, Vol. 18(2): p.407.

execute a targeted air strike, destroying the missiles in Cuba, or employ a naval blockade which would take Cuba under quarantine against Soviet Union's actions to the land. As authors argued American decision makers had to take a suitable action against Soviet Union or they would face with domestic/international audience costs. Thus they preferred blockade rather than airstrikes.

In the 1898 Fashoda Crisis, Britain and France had territorial disputes in Africa. British decision makers took support of domestic public opinion with their commitments that they promised to take France out from the land. For attaining this aim Great Britain decision makers belligerently pledged to take France out from Fashoda. And they were consistent on their decisions until France's withdrawal from Fashoda. The English government never abandon its commitments and forced France government to stay in difficulty. The both domestic and international conditions were not favor of France. France had to struggle with Dreyfus case which divided French society into many parts. In the international level, because of Franco-Prussian War, France was under threat of Germany. Finally, France was compelled to withdraw its forces from Fashoda.

As a result, from the side of audience cost capability authors argued that audience costs could help de-escalation and get a steady situation of the crisis level. On the other hand they defended that without any information just with persistent

commitments decision makers can copy with audience costs. Even concept of “Audience Cost” has deficiencies, it opens the “black-box” in international relations.³⁸

Examination of 1964, 1967 And 1974 Cyprus Crisis In Audience Cost Approach

With the acceptance of The 1923 Lausanne Peace Treaty which ascertained the national boundaries of modern Turkey, a balance between Turkey and Greece was established. And all of the signatories recognized the status of Cyprus which was left under British mandate. And from 1923 to 1950’s Cyprus issue did not become a problem for sides even it is possible to observe that a relative friendship and cooperation was founded with The 1923 Lausanne Peace Treaty.

After, separation of Dodecanese islands from Greece to Italy, Greece started to insist on enosis (integration with the Cyprus) Therefore, Greece asked the United Nations for the principle of self-determination to be employed in Cyprus. In the beginning Turkey, opted for continued British mandating on the island. But then, Turkish decision makers’ policies from ‘Turkey does

---

³⁸ Slantchev. age. p. 379

not have a Cyprus problem' turned into 'an inseparable part of the Turkish vatan'.³⁹

The sides, Turkey, Greece and United Kingdom began to negotiations on Cyprus with London Conference in 1955. And, Republic of Cyprus was constituted as an independent state in 1960. The Turks and Greeks shared the power under a federation. Besides, Turkey, Greece and England was assumed as guarantor states that they had right to intervene domestic politics of Cyprus. But Cyprus' new structure was not sustained that Makarios unilaterally wanted to change the status-quo in 1963. He tried to make arrangement in the constitution but Turkey refused this demand. Then, hostilities between communities began to occur. Greek Cypriots did not let Turkish community to use their constitutional rights. Therefore, Turkey needed to defend the security of Turkish Cypriots as guarantor country.

Before application of threat of force, decision maker wanted to solve problem with peaceful methods like sending diplomatic notes to Makarios but they could not convince him to admit the constitutional rights of Turks. The main purpose of Turkey was; against the existence of Turkish Cypriots living in the island and to protect the rights and the status provided constituent treaties.

---

³⁹Behlül Ozkan," Making Cyprus a national cause in Turkey's foreign policy, 1948–1965", *Southeast European and Black Sea Studies*.Volume 15, Issue 4 2015:p. 542.

Ankara wanted to arrange a joint military intervention with its co-guarantors but she could not convince them. She tried to take support of the US but it did not work too. Even US wanted to prevent Turkey's intervention to the island as seen from the Johnson Letter. President Johnson warned Turkey, not to use NATO-supplied arms for an intervention in Cyprus that, Turkey's intervention may cause Soviet aggression in that case US won't back up Turkey.

Under the increasing public pressure Turkey began limited operation with air bombings on island on August, 1964. Then US and Soviet Union asked Turkey to cease this action on island. As seen US just involved in crisis for prevention of instability between Greece and Turkey.

The parties considered a threat to their high priority values and preferences that they employed military instruments as an option for crisis-management strategy. Turkey's high threat perception forced her to employ threat of military force or using military. The Prime Minister Inonu, escalated the crisis until the last limit. But he was insufficient to provide the rights of Turks under the 'Treaty of Guarantee'.

Inonu preferred to solve the crisis with the support of United States and NATO. He desired peaceful solutions. He argued US involvement was the better way for the settlement of conflict in the island. Turkey was seen an integral part of the West, and the

Turkish decision makers' expectation from Turkey-US partnership was solution of the foreign policy problems. But US was reluctant to take any action during the crisis.

After 1964 crisis, NATO's benefits for the Turkey's security started to ask both by politicians and public opinion. NATO was not successful to protect security of its member. And because of west-oriented foreign policy conduction Turkey isolated herself from other states and organizations. Elections in 1965 showed that: ⁴⁰ *“Eighty four per cent of those questioned said that 'the activities of the United States in regard to the Cyprus dispute' negatively affected their feelings toward that country. Furthermore, the Johnson Letter also triggered student demonstrations during the mid- and late 1960s which eventually acquired socialist overtones”*

Inonu was part of protection of status quo. He did not let any adventures in foreign policy of Turkey. The president was so meticulous to trigger an unwanted conflict both inside of the country and in Cyprus. And from the angle of 'Audience Cost Approach', he did not want to let any chaos. Normally he could enforce force to stay in the government with the effect of 'rally

---

⁴⁰ Suha Bolukbasi “The Johnson letter revisited”. *Middle Eastern Studies*. (1993) 29:3, p.506.

round the flag'⁴¹ but he did not escalate crisis through the war that he behaved accordingly to the 'Treaty of Guarantee'.

Actually he did not punished by public because Inonu was not enthusiastic of staying in power. As he stated in radio speech of him:⁴² *"I want to warn our people and our official authorities that incendiaries and defeats men from all sorts can try to fuel all kinds of mischief movements that would endanger the danger and exploit the noble excitement of our people and their provocation must be answered with the utmost severity"* he was not favor of provocation of public instead he was insisting on serenity. Also he was insistent on enforcement of International law. According to İsmet Inonu; settlement the principles of international law and agreements and peaceful means of resolving international disputes constituted the unchanging principles of the foreign policy of the Republic of Turkey.⁴³

Human rights are not so important during the Cold War period and Inonu government faced with international challenging of enforcement of human rights and security in Cyprus during the the crisis.

---

⁴¹ J.E. Mueller War, *Presidents, and Public Opinion*. New York: John Wiley& Sons. 1973.

⁴² "Kıbrıs Sorunu Üzerine Ankara Radyosunda Yapılan Konuşma",Ulus. 28.12.1963.

⁴³ "SSCB Başkanı Nikita Kruşçev'in Kıbrıs Konulu Mesajına Verilen Yanıt", Ulus. 28.12.1963.

But after Johnson letter Inonu began multinational foreign policy relations. Even he did not re-elected with his new multidirectional policies after the effect of Johson Letter's on Turkish policy makers. This new policy continued with new Prime Minister Suleyman Demirel too. Demirel's government also was loyal to western attachment.

In contrary to Inonu, Demirel was more flexible that he didn't defend any strict solution like Inonu. He had a pragmatist approach on solution of the problem. Demirel had the same concern like Inonu that the dispute could reach a war between Turkey and Greece. According to Inonu, political defeats could be corrected with new ones but military defeats may cause irrecoverable consequences in the fate of nations.⁴⁴

The new Turkish government believed that the Cyprus problem could be solved with Turkish-Greek dialogue. Therefore, Greek and Turkey met in a town on the Turkish and Greek border, September 1967. Greek policy makers insisted on *Enosis* but Turkey was against this 'solution'. And during meetings both sides accused each other and the meeting did not provide any solution to the problem. And because of the military coup on April, 1967 in Greece the sides could not get any change to discuss the problem.

---

⁴⁴ Alparslan Türkeş, *Dış Politikamız ve Kıbrıs*, İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1974, s. 254.

After a while, Greek Cypriot Administration began to oppression on the Turkish community by increasing her military forces in Ayios Theodoros and Kophinou. Upon these events, Turkish policy makers wanted to react.

Turkey warned the Greek government and Makarios to stop the attack on Turkish community, she threatened to bomb the Greek Cypriot targets if they continued to attack the two villages. Also, she demanded the removal of all illegal Greek forces from the island. And Turkey began preparation for military operation to protect from oppression and provide Turkish Cypriots rights on island. In the brink of war between sides, US intervened the crisis and deployed the representative, Cyrus Roberts Vance for seeking a peaceful solution between sides. Vance convinced Greek side to accept the conditions of Turkey. She was agreed to withdraw their forces from Ayios Theodoros and Kophinou.⁴⁵

Suleyman Demirel used coercive diplomacy strategy in a very pragmatic and poised way. He protected the balance between domestic and foreign policy. He was preparing for Turkish army's landing in Cyprus that Turkish soldiers were trained and necessary equipment was provided for the army's needs. Turkey became ready to attack but Suleyman Demirel did not desire to

---

⁴⁵ The Cyprus Crisis of 1967 and the Vance Mediation September-December 1967, Foreign Relations of The United States-FRUS (ed) E. Miller, 1965-8.

fight not to interrupt domestic economic development in Turkey. ⁴⁶However, public opinion was favor of an attack on Cyprus. Therefore, The Turkish National Assembly took decision to attack on the island.

The Prime Minister Demirel carefully managed the crisis:⁴⁷
“Ankara's carefully timed and orchestrated combination of military and diplomatic threat placed it in a vantage position whereby it could demand concessions from Athens, which under different conditions would have probably led to war.”

Demirel searched for the peaceful solution during the crisis. The structure of crisis, carries a threat of war between Greek and Turkey. Thus, Demirel employed coercive diplomacy with using the threat of force. In terms of audience cost his commitments was credible but the conditions was not in favor of a military intervention. And Demirel won the next elections in 1969. In this elections votes of Justice Party was reduced that even the public was not satisfied with the results of the crisis, The Prime Minister Demirel succeeded to take the support of public during

---

⁴⁶ Fuat AKSU, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, İstanbul:Bağlam Yayınları, 2008.p.146.

⁴⁷ John Zarocostas. *The International Implications Of The 1974 Cyprus Crisis*. Austrailian National University, August 1981:p.41.

the management of the crisis. However once again Turkey was bowing to American pressure:⁴⁸

"So intimately was Demirel identified with the U.S. that he no longer had the prestige to heal wounds at home. He was unable to establish a new consensus on foreign policy or to curb increasing anti-Americanism, except by coercion. In the end, the armed forces intervened on 12 March 1971 to cope with a situation Demirel found impossible to resolve."

Actually there is no union opinion of Justice Party's policies during the crisis. As Foreign Minister Çağlangil stated that, Turkey's alliance with west could not prevent to trace an independent policy.⁴⁹

The last Cyprus crisis occurred in the summer of 1974. On July 1974 when the Greece instigated a coup in Cyprus to achieve the aim of 'enosis' and Makarios fled to Britain. In reaction, Turkey demanded to turn back to the *status quo*, established by the 1960 treaties.

The Turkish Prime Minister, Bulent Ecevit searched for a joint intervention in Cyprus; but England did not accept use of the British Sovereign Base Areas to land a Turkish force. Therefore

---

⁴⁸ Feroz Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy, 1950-1975* (London: C. Hurst, 1977),p. 416.

⁴⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi vol. 25. Term 2, Sess. 3, February 1968, p. 482.

the government began military operation to provide legal rights of Cyprus Turks with enforcing the force.

In the government program Prime Minister Ecevit explained Turkey's aim with emphasizing on independency of Turkey. He stated that Turkey would pursue a foreign policy based on the principles of Atatürk's which was established on the respect of international law and peaceful solutions to the foreign policy problems. Therefore it is generally argued that Ecevit was different than his predecessors.⁵⁰ The Prime Minister Ecevit provided public a need of leader: *Bülent Ecevit became a national hero; the 'idealistic poet' was transformed into the 'man of action'*.⁵¹

İsmet İnönü and Süleyman Demirel did not take any military risks. In 1974, Bülent Ecevit insisted on operation and he succeeded. But Prime Minister Ecevit did not have the sole authority to commit the resources of the government. Because the government established as coalition. Therefore he faced different kind of institutional constraints during the management of crisis. Islamic National Salvation Party pressured on hawkish policies. That forced resignation of the government. That is why as seen from this case, acknowledge of public is not enough for

---

⁵⁰ Feroz Ahmad, **The Turkish Experiment**, p. 419

⁵¹ Feroz Ahmad, **The making of modern Turkey**, New York: Routledge, 1993, p. 164

the political survival of leaders. Audience cost theory does not work because of structural problem of the government.

As a result Turkey's relativist and defensive policies can be understood that she could not take 'right' decisions in her foreign policy crisis. The meaning of the 'right' changes from one person to another.⁵² But at least it is possible to say that the right thing for a crisis management strategy, states should prevent any military conflicts without abandon basic national interests of them. Therefore the successful crisis management course is attaining the objectives not employing large-scale military force instead coercing the opponent with threat of force not with employing force can be defined as successful crisis management policies.

Even audience cost approach does not work in two samples, Turkish decision makers interested in protection of national interests of public. And this approach provides to consider relations between leaders and publics.

RESOURCES

AHMAD, Feroz .*The Making Of Modern Turkey*. New York: Routledge, 1993.

---

⁵² Aydın Şıhmantepe, Kardak Krizi Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 2013, No. 17, pp.127-155.

AHMAD, Feroz. *The Turkish Experiment in Democracy*. 1950-1975 (London: C. Hurst, 1977).

AKSU ,Fuat, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, İstanbul:Bağlam Yayınları, 2008.

BAUM, Matthew A. .“Going Private: Public Opinion, Presidential Rhetoric, And The Domestic Politics Of Audience Costs In U.S. Foreign Policy Crises”. *Journal Of ConflictResolution*,Vol. 48 No. 5, October 2004, pp. 603-631.

BRECHER, Michael and Jonathan Wilkenfeld. *A Study of Crisis*. (University of Michigan,1997).

BROWN, Jonathan N. & Anthony S. Marcum. Avoiding Audience Costs: Domestic Political Accountability and Concessions in Crisis Diplomacy. *Security Studies*, 20:2, 141-170.

BOLUKBASI, Suha,“The Johnson letter revisited”. *Middle Eastern Studies*. (1993) 29:3, 505-525.

CLARE, Joe Domestic Audiences and Strategic Interests. *The Journal Of Politics*.Vol. 69 Issue 3. August 2007. pp.732-745.

FEARON, James D. “Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes”. *The American Political Science Review*, Vol. 88, No. 3 (Sep., 1994), pp. 577-592.

FEARON ,James D., “Signaling Foreign Policy Interests: Tying Hands versus Sinking Costs”, *The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 41, No. 1, New Games: Modeling DomesticInternational Linkages (Feb., 1997): pp. 68-90.

GELPI, Christopher and Joseph M. Grieco. “Competency Costs in Foreign Affairs: Presidential Performance in International Conflict sand Domestic Legislative Succes 1953 - 2001”*American Journal of Political Science*, Vol. 59, No. 2 (April 2015), pp. 440-456.

HERMANN, Charles F. *Crisis in Foreign Policy a Simulation Analysis*. Princeton University, 1969.

KERTZER, Joshua D. and Ryan Brutgery.“Decomposing Audience Costs: Bringing the Audience Back Into Audience Cost Theory”. *American Journal of Political Science*, Volume 60, Issue 1, January 2016: pp 234–249.

“Kıbrıs Sorunu Üzerine Ankara Radyosunda Yapılan Konuşma”,Ulus Gazetesi, 28.12.1963.

LEVENDUSKY, Matthew S. and Michael C. Horowitz .“When Backing Down Is the Right Decision: Partisanship, New Information, and Audience Costs”. **The Journal of Politics**, Vol. 74, No. 2 (Mar. 28, 2012): pp. 323-338.

LEVY Jack S., Michael K. McKoy, Paul Poast and Geoffrey P.R. Wallace. “Backing Out or Backing In? Commitment and

Consistency in Audience Costs Theory”. *American Journal of Political Science*, Vol. 59, No. 4 (October 2015), pp. 988-1001.

MESQUITA, Bruce Bueno de. Alastair Smith, Randolph M. Siverson and James D. Morrow. *The Logic of Political Survival*. The MIT Press.2003.

MOON Chungshik and Mark Souva, “Audience Costs, Information, and Credible Commitment Problems”, *Journal of Conflict Resolution* ,2016, Vol. 60(3): pp.434-458.

MUELLER, J.E. *War, Presidents, and Public Opinion*. New York: John Wiley& Sons. 1973.

OZKAN, Behlül .” Making Cyprus a national cause in Turkey’s foreign policy, 1948–1965”, *Southeast European and Black Sea Studies*.Volume 15, Issue 4 2015, pp:541-562.

POTTER ,Philip B. K. And Matthew A. Baum. Democratic Peace, Domestic Audience Costs, and Political Communication”. *Political Communication*, 2010,27:453–470.

SCHELLING, Thomas C. 1960. *The Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University Press.

SMITH, Alastair.“International Crises and Domestic Politics“*American Political Science Review* 92,no. 3 (September 1998): pp. 623-638.

SLANTCHEV, Branislav L. “Audience Costs Theory and Its Audiences”. *Security Studies*. 21: 2012.376–382,

“SSCB Başkanı Nikita Kruşçev’in Kıbrıs Konulu Mesajına Verilen Yanıt”, *Ulus Gazetesi*, 28.12.1963

ŞİHMANTEPE, Aydın. “Kardak Krizi Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2013, No. 17, pp.127-155.

TARAR, Ahmet and Bahar Leventoglu, ”Limited Audience Costs in International Crises.” *Journal of Conflict Resolution* .57(6):pp. 1065-1089.

TOMSZ, Michael. “Domestic Audience Costs in International Relations: An Experimental Approach”. *International Organization* 61, Fall 2007, pp 821–40.

THOMSON ,Catarina P.. “Public Support For Economic And Military Coercion And Audience Costs”. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2016, Vol. 18(2): p.407..

The Cyprus Crisis of 1967 and the Vance Mediation September-December 1967, *Foreign Relations of The United States-FRUS* (ed) E. Miller, 1965-8.

TUBITAK /SOBAG 1001 Project/ Project Nu. 112K172, <http://www.tfpcrises.org/> (e.t.15.09.2017)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi vol. 25. Term 2, Sess. 3, February 1968, pp. 482.

WALT, Stephen.”Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies”. *International Security*, Vol. 23. Issue 4 ,1999:pp.5-48.

WEEKS, Jessica L. “Autocratic Audience Costs: Regime Type and Signaling Resolve”. *International Organization*, Vol. 62, No. 1 (Winter, 2008).pp.36-64.

ZARACOSTAS,John. *The International Implications Of The 1974 Cyprus Crisis*. Australian National University, August 1981.

ANNAN PLANI SONRASINDA TÜRKİYE- AB İLİŞKİLERİNDE KIBRIS SORUNU

Öğr. Gör. Bahriye ESELER¹

Prof. Dr. A. Baran DURAL²

GİRİŞ

Doğu Akdeniz’de doğal üs konumuna sahip olan Kıbrıs 1571’de Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. Daha sonrasında ise buraya İngiltere tarafından ilgi duyulmuştur. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında adanın kontrolü İngiltere’ye geçmesine ilaveten Osmanlı’dan kopan Yunanlılar tarafından da öncelikli bölge olarak değerlendirilmiştir. 1960 Londra-Zürih Antlaşmalarıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin garantörlüğü İngiltere, Yunanistan ve Türkiye tarafından yürütölmekteydi. Cumhurbaşkanı Makarios tarafından adanın Yunanistan ile birleştirilmesine dönük planların artması neticesinde iki taraf arasında çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Mevzubahis çatışmaların şiddetlenmesi neticesinde Ankara garantörlük hakkına dayanarak 1974’te adaya müdahale etmiştir. Barışın tesisi

---

¹ Üsküdar Üniversitesi, heyribah@hotmail.com

² TC Trakya Üniversitesi, 02842357152, b_dural@yahoo.com

ertesinde 1983'te KKTC kurulmuştur. Nitekim bunun ertesinde sorununun çözümüne dönük olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin öncülüğünde yürütülen barış görüşmeleri yaşanan başarısızlıklara ve kesintilere rağmen günümüzde de devam etmektedir.

Ancak 1990lı yılların başında bağımsızlıklarını kazanan devletler Batılı siyasi, ekonomik ve askeri örgütlerle yakın ilişkiler tesis etmişler ve de bu devletlerden bazıları AB gibi Avro-Atlantik yapılanmalara üye olmuşlardır. Bu devletlerin arasında Kıbrıs Adasının tümünü temsil ettiğini ilan eden Güney Kıbrıs da bulunmaktadır. Ancak Londra-Zürih Antlaşmalarına göre Yunanistan ve Türkiye'nin aynı anda üye olmadığı hiçbir uluslararası örgüte Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üyeliği söz konusu değildir. 2002 senesinde AB ile tam üyelik görüşmelerini tamamlayan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 2004'te üye olacağına garantilenmesinin ertesinde 2004 senesindeki referandumda hayır oyu kullanırken, Kuzey Kıbrıs ise evet oyu vermiştir. Buna rağmen üzerindeki ambargolar kaldırılmadığı gibi birçok devlet tarafından da tanınmamaktadır. 2002 senesinden sonra Türkiye-AB ilişkilerindeki üyelik müzakereleri bağlamında müspet ilerlemeler yaşansa da Kıbrıs Sorunu'ndaki

çözumsuzlüğün devam etmesi ikili ilişkiler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.³

Jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik bağlamlarda küresel olarak kritik önemde değerlendirilen Kıbrıs'ta yaşanan çözumsuzlük Türk-Yunan ilişkilerinin yanı sıra daha geniş bir çerçevede Ankara'nın hem diğer bölge ülkeleriyle hem de bölge dışı küresel güçlerle olan ilişkilerini yakından etkilemektedir. Küreselleşmenin etkisiyle Devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları temel unsur olan ve realist yaklaşımı benimseyen özellikle Carr'ın vurguladığı güç kavramı ulusal güç kavramından evrilerek farklı bir boyuta ulaşmıştır. Küresel dünya ile beraber güç artık sadece bölgede değil aynı zamanda dünyada da kendini ispat etme çerçevesinde şekillenmektedir.⁴ Bu durum özellikle jeopolitik açıdan önemli bölgelerde yalnızca bölge güvenliğini değil aynı zamanda küresel güvenliği de etkilediği için bölgesel politikalar artık uluslararası ilişkilere direk olarak etki etmektedir. Neorealist kuramından vurguladığı gibi değişen güç algısı artık

---

³ Sandıklı, Atilla ve Akçadağ, Emine, "Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri (EU-Turkey Relations in the Context of the Cyprus Problem), *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4, Bahar 2011, <http://bilgestrateji.com/makale/BS2011-1/Kibris-sorunu-kapsaminda-ab-turkiye-iliskileri.pdf>, ss.1-17, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, s.163.

devletlerin karşılıklı işbirliğine girmelerine neden olmaktadır. Viotti ve Kauppi'ye göre bölgesel politikalarda nasıl uyum sağlanıyorsa uluslararası alanda da bunu sağlamak mümkündür.⁵ Nye ve Welch ise aynı durumu “karşılıklı bağımlılık” kavramı ile açıklamıştır. Kurama göre uluslararası sistemin farklı ülkelerin farklı alanlarda aldıkları kararlarla diğer ülkeleri de etkilendiğini vurgulamaktadır.⁶ Bu sebeple artık bölgesel politikalar gerçekleştirilirken uluslararası bağlamda güç dengelerini sarsmadan hem bölgesel hem de uluslararası konum sağlamlaştırılarak adım atılmaya çalışılmaktadır. Robert Keohane'nin de belirttiği gibi birbiriyle derin etkileşim içerisinde olan uluslar bölge politikalarını gerçekleştirirken aralarındaki ilişkiyi düşünmeden hareket edemezler, birbiriyle uyum ve istikrar ulusların temel amaçları olmalıdır.⁷

Günümüzde bölge politikalarını, dünya politikalarından ayrı düşünmek neredeyse imkânsız olup başarısızlıkla sonuçlanacağı açıktır. Özellikle Kıbrıs gibi jeopolitik ve jeostratejik açıdan özellikle bölgelerde, bölgesel kararların alınması beraberinde birçok

---

⁵ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, s.372.

⁶ Baran Dural-Emre Con, “Bağımlılık Paradigmaları ve Devlet”, *Tüş ve Düşünce Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 3, Yıl 2015, s.5.

⁷ Siret Hürsoy, “Kuramlar ve Kıbrıs Sorunu Üzerine Çıkarımlar”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:13 Sayı:2 Yıl:2003 ss: 259-271

uluslararası sonucu doğurmaktadır. Kıbrıs sorunu Türk-Yunan çatışmasının ötesinde, Ortadoğu, Avrasya ve en önemlisi AB gündemine oturan bir mesele haline gelmektedir. Robert Cox'un görüşü de aslında bölgesel politikaların ve özellikle Kıbrıs gibi özellikli bölgelerde yaşanan sorunların çözümüne ilişkin ifadesi dikkat çekicidir: “*âdemi merkezîyetçi uluslararası siyasi sistemlerin, sorunsuz bir şekilde çalışmalarını sağlamak gerekmektedir*”.⁸ Realizmin savaş algısının yerine çıkarların korunması ve çıkarların korunması için işbirliği kavramının önem kazandığı günümüzde bölgesel politikalar daha hassas kararlarla ölçülmektedir. Waltz'a göre aynı zamanda ülkeler yaptıkları işbirliklerinden kendilerinin çıkarlarını maksimize etmek isterler, diğer bir ülkenin kendilerinden daha fazla çıkar elde ettiklerini gördükleri andan itibaren bu ülkeler arasında anlaşmazlıkların çıkmasına neden olmaktadır. Bu anlamda Kıbrıs bölge sorunu NATO üyesi olan iki devlet Yunanistan ve Türkiye'den hangisi bölgede güçlenirse taraflardan diğerinin tepkisiyle küreselleşmektedir. Bu bölge birçok güçlü devletin ilgi odağında olmasından dolayı da birçok uluslararası aktörün tepkisini doğurmaktadır. Tıpkı Waltz'ın teorisinde ki gibi Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs bölge politikasındaki temel amaçları Kıbrıs bölgesinde mevcut statülerini korumak

---

⁸ Hürsoy, “Kuramlar ve Kıbrıs Sorunu Üzerine Çıkarımlar”, ss. 259-271.

ya da güçlendirmekle beraber, ulusal ve uluslararası çıkarlarını da zedelememektir. AB üyesi olarak güç kazanan Güney Kıbrıs'ın Kuzey Kıbrıs'a karşı uluslararası üstünlüğü Kıbrıs bölge politikası açısından ve Annan politikası açısından Türkiye'nin daha dikkatli ve uluslararası alanda daha fazla taraftar bularak hareket etmesini gerekli kılmıştır. Ayrıca bölgede vereceği kararların Türkiye ile AB arasında sorunların çözülmesinde büyük önem taşıması konunun daha karmaşık bir hal almasına neden olmaktadır.⁹

Yukarıdaki çerçeveden hareketle bu çalışmada 2002 senesinde dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik hazırlanan ve 2004 senesinde adanın her iki tarafında halk oylamasına sunulan planının sonucunda yaşanan gelişmelerin Türkiye-AB ilişkilerine ilaveten küresel ölçekteki yansımaları da incelenecektir. Çalışmanın ilk bölümünde Kıbrıs Adası'nın jeopolitiği ve 2002 Annan Planı'na kadar olan dönemde Kıbrıs Sorunu'nun AB boyutu irdelenecektir. İkinci bölümde ise 2002 Annan Planı sonrasında Kıbrıs Sorunu'nda yaşanan gelişmelerin Ankara-Brüksel ilişkilerine ve Kıbrıs bölge politikalarının AB ülkeleri ile arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğine değinilecektir. Özellikle Türkiye'nin Kıbrıs

---

⁹ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, MacGraw-Hill, New York, 1979, ss.108-117.

konusundaki kararlarının, diğer uluslarla ilişkilerine nasıl etki ettiği konusu irdelenecek olup bu çalışmada “bölgesel politikaların uluslararası ilişkilere etkisi” sorunsalı çerçevesinde tartışılacaktır.

1. Kıbrıs Adası'nın Jeopolitik Önemi ve 2002 Annan Planı'na kadar Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs Adası, tarihi boyunca hem büyük medeniyetler hem de bölge içindeki ve dışındaki devletler tarafından barındırdığı stratejik konumdan dolayı daima göz önünde bulundurulmuştur. 1571'de Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçen bölge 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nı müteakiben İngiliz geçici denetimine girmiştir. Daha sonrasında ise 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı hâkimiyetinden tamamen çıkmıştır. Kıbrıs Adası'nın jeopolitik konumu irdelediğinde, bu ada Mersin ve İskenderun Limanları'nın giriş ve çıkışlarını etkin bir biçimde denetleyebilecek durumdadır. Buna ilaveten Suriye ve İsrail'in limanlarına ilaveten sahillerinin güvenliği bakımından da kritik önemdedir. Yine bu kapsamda Doğu Akdeniz'deki deniz nakliyatının denetimi açısından çok büyük bir ehemmiyete sahiptir. Türk Boğazları'na ilaveten Süveyş Kanalı'nın Doğu Akdeniz'e erişiminin gerçekleşmesi Kıbrıs adasının stratejik bir yer olmasına yol açmaktadır. Buna ek olarak Kıbrıs, Orta Doğu petrolleri ve petrol taşımacılığının denetimi açısından

elzem bir pozisyonudur. Bu minvalde Doğu Akdeniz’de yeni bulunan doğalgaz rezervleri de adanın stratejik önemini bir kat daha arttırmaktadır. Ege Denizi’nde Yunan Adaları ile çevrelenmiş Anadolu’nun güneyden de çevrelenmesini sağlayan kayda değer bir coğrafyadır. Sırf jeopolitik açıdan bu konumda bulunması dahi Kıbrıs üzerindeki bir bölgesel politikanın uluslararası düzeyde etkili olmasına neden olmaktadır. Ayrıca Kıbrıs bölgesel güçlerin odağında yer almasından dolayı da coğrafi konumundan da öte özellikli bir konuma sahiptir.¹⁰

Kıbrıs tarihinde ilk kez Yunanistan’ın 21 Kasım 1949 yılında Birleşmiş Milletler’e “ *Anavatan Yunanistan’la birleşmek için self-determinasyon hakkının halkımıza tanınmasını istiyoruz*” şeklindeki başvurusuyla beraber Türkiye tarihi açısından bir sorun olarak gündeme gelmiştir. Türkiye açısından ise Türkler adayı Rumlara teslim etmemek için diremişlerdir. Yunanistan’ın bu dönemde istediği sonucu alamaması 1955 yılında sorunun büyümesine neden olmuştur. 11 Şubat 1959’da imzalanan Londra ve Zürih Antlaşmaları çerçevesinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin garantörlüğünde 16 Ağustos 1960’da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak bu girişim sorunları çözememiş ve

---

¹⁰ Atilla Sandıklı, “Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi”, içinde *Bölgesel Sorunlar ve Türkiye*, Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya (ed.), İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2016, s. 70.

1963'te sona ermiştir. Bu tarihten itibaren 1974 yılına gelinene kadar sorunlar devam etmiş ve 1974 yılında Türkiye'nin düzenlediği Barış Harekâtı'ndan sonra ada ikiye bölünmüştür. Kıbrıs Adası'nda işler bir süre durgun devam ederken Kıbrıs Rum Kesimi'nin Avrupa Birliği (AB) üyesi olması ve doğal olarak adadaki hâkimiyetler konusunda Türkiye ve Yunanistan arasındaki eşitliğin bozulacağı endişesi adada hareketliğin yaşanmasına neden olmuştur.¹¹ Waltz'ın da belirttiği gibi uluslararası ilişkilerde bir tarafın diğer tarafa göre baskın olması halinde o güne değin anlaşan taraflar arasında anlaşmazlık doğmasına neden olacaktır.¹²

Rum tarafının idaresindeki Güney Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 3 Temmuz 1990'da gerçekleştirdiği başvuru AB Bakanlar Konseyi'nce 17 Eylül 1990'daki toplantısında ele alınmak suretiyle “Kıbrıs meselesine barışçı, dengeli ve kalıcı bir çözüm bulunması beklenmeksizin” müspet olarak yanıtlanmıştır. Bu konu hakkında ayrıca AB Komisyonu'nun da 30 Haziran 1993 tarihli bir olumlu tavsiyesi söz konusudur. 24-25 Haziran 1994'te örgüt Bakanlar Konseyi'nin Yunanistan'ın Korfu Adası'nda gerçekleştirdiği zirvede Rum tarafının

---

¹¹ Ulvi Keser, “Strateji Güvenliği Bağlamında CIA ve Yunan İstihbarat Belgelerinde Kıbrıs”, *Bartın Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1 Yıl:2016, s.6.

¹² Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, MacGraw-Hill, New York, 1979, ss.108-117.

idaresindeki Kıbrıs Cumhuriyeti, diğer bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle beraber tam üyeliğe haiz ülkeler arasında değerlendirilmekte ve kendilerine daha sonrasında benzer statü verilecekler arasında öncelikli olduğu ilan edilmekteydi. Bu durumu takiben 6 Mart ve 12 Haziran 1995'te AB, Türkiye'nin Birlik ile Gümrük Birliği tesisi doğrultusunda Kıbrıs'ın tam üyeliğe hazır olduğunu ve başvuruyu gerçekleştiren Rum tarafı idaresindeki (Güney) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "Kıbrıs Hükümeti" olarak tek muhatap olarak değerlendirileceğine karar vermiştir. Bu kapsamda adada bir gerçeklik olan Türk tarafı yok olarak görülmekteydi. Washington'a göre bu kanalla hem Kıbrıs sorunu çözüme kavuşturulacak hem de Türkiye'nin AB ile daha da yakınlaşması gerçekleştirilecekti. Rum Kesimi'nin meselenin çözüme kavuşturulmasını ikili görüşmelerden AB zeminine çekme girişimlerinin görülmesi ve Güney Kıbrıs ile Yunanistan arasında Ortak Savunma Belgesi'nin ortaya konulmasının ertesinde Türkiye ve KKTC arasında 28 Aralık 1995'te bir Ortak Deklarasyon ilan edilmiştir. Mevzubahis belgenin ana mesajı Yunan tarafının AB'ye üye olma vasıtasıyla meseleyi aceleye getirmesine, Ankara tarafından izin verilmeyeceğiydi. Burada Türk tarafının konu hakkındaki tutumları ve tezlerinin belirtilmesinin ertesinde 1959 Londra ve Zürih Anlaşmaları çerçevesinde Kıbrıs'ın Türkiye ve Yunanistan'ın beraberce üye olmadığı herhangi bir

politik veya iktisadi birliğe üye olamayacağını altı çizilerek söz konusu konuların Kıbrıs Sorunu'nun tamamen çözülmesi ve Türkiye'nin AB'ye girmesinin ertesinde irdelenebileceği savunulmuştur. Buna cevaben Yunan tarafı ise mevzubahis anlaşmalarda yasaklanan konunun tek bir devletle birleşme olduğunu savunarak AB gibi bir örgütle birleşmenin yasak olmadığı tezini BM'ye de sunmuştur. Türkiye bu noktadan itibaren tıpkı Keohane'nin belirttiği gibi bölgesel karar alırken etkileşim içinde olduğu ülkeleri de tartarak hareket etmiş ve Kıbrıs bölge politikasını gerçekleştirirken diğer ülkelerden kopmadan ve diğer ülkeleri karşısında almadan politika gütmeye yoluna gitmiştir.¹³

AB, 24 Şubat 1997'de Kıbrıs'ın üyeliği konusunda yaptığı açıklamada bunun mümkün olabilmesi için adada politik bir çözümün elzem olduğunu ve söz konusu kapsamda görüşmelere Türk tarafının da iştirakinin zorunluluğuna işaret etmiştir. Bu kararı şiddetli bir biçimde eleştiren Atina mevzubahis durumda AB'nin Doğu'ya genişlemesini veto kullanarak engelleyeceğini açıklamıştır. Bu farklı tutumların neticesinde AB'nin Atina'nın uyarılarını dikkate alarak adı geçen tutumunda değişiklik yapmıştır.¹⁴ AB

¹³ Faruk Sönmezoğlu, *Son On Yıllarda Türk Dış Politikası: 1991-2015*, İstanbul: DER Yayınları, 2016, ss. 263-264.

¹⁴ Bu konu hakkında bakınız, Damla Cihangir, "Yunanistan-AB İlişkileri: Yunanistan Avrupa Birliği'nin "şımarık çocuğu" olmaya

Komisyonu'nun genişleme hakkındaki “Gündem 2000” Raporu ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile 1998’de tam üyelik görüşmelerine başlatılmasına ilişkin tavsiye kararının basına verilmesinden sonra Türkiye ve KKTC, Brüksel’in bu tutumuna tepki göstererek mevzubahis bağlamda 20 Ocak 1997 tarihli Türkiye-KKTC Ortak Deklarasyonu’nda ilan edildiği gibi GKRY’nin AB üyeliği doğrultusundaki adımlarının KKTC ile Türkiye arasındaki bütünleşme sürecine ivme kazandıracığı, 20 Temmuz 1997’deki Ortak Açıklama ile ilan edilmiştir.¹⁵ Bu kapsamda dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş, 31 Ağustos 1998’de meseleye kalıcı bir çözüm bulunmasına yönelik adada iki devlet arasındaki bir konfederasyon kurulması önerisini getirmiştir. Neticede AB ve Rum tarafının idaresindeki Güney Kıbrıs Cumhuriyeti arasındaki tam üyelik görüşmeleri Mart 1998’de başlatılmış ve aynı senenin Kasım ayında sonuç açıklığa kavuşmuştur. Bu kapsamda Güney Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tüm Kıbrıs’ı temsilen Slovenya, Macaristan, Polonya, Estonya ve Çek Cumhuriyeti ile

---

devam mı ediyor?” , *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, No: 10, Nisan 2010, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/yunanistan-ab_simarik_cocuk.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

¹⁵Sandıklı, “Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi”, s.77.

birlikte 2003 senesine değin tam üyeliğini öngören süreç başlamıştır.¹⁶

10-11 Aralık 1999'da Helsinki'deki AB Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu'nun çözüme kavuşturulmasının Güney Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tam üyeliği açısından bir ön koşul olmadığı ilan edilmiştir. Zirve Bildirisi'ne göre Avrupa Konseyi tarafından adadaki politik bir çözümün Kıbrıs'ın AB'ye katılımını kolaylaştırılacağına altının çizilmesine karşın katılım görüşmelerinin tamamlanmasına kadar bir çözüm olmamışsa Konsey karar verirken söz konusu durum bir önkoşul olarak değerlendirilmeyecekti. Dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş, mevzubahis pozisyonun Rum tarafının uzlaşmazlığını güçlendireceğini ve anavatan Türkiye ile KKTC arasındaki özel bağların ve münasebetlerin daha da geliştirilmesine yol açacağına altını çizmiştir. 8 Kasım 2000 Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi ve 14-15 Aralık 2001 Laeken Zirvesi'nde Türkiye'nin AB üyeliği ile Kıbrıs sorunu arasında bağlantı kurulmuş ve adada gerçekleştirilen görüşmelerden memnuniyet duyulduğu belirtilerek çözümün BM kararları çerçevesinde olmasına işaret edilmiştir. Türkiye ise AB üyeliği ile Kıbrıs sorunu

---

¹⁶ Sinem Akgül Akmeşe, "Avrupa Birliği'nde Genişleme", içinde *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teori, Kurumlar ve Politikalar*, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (ed.), İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2014, Güncellenmiş İkinci Baskı, ss. 649-650.

arasında bağlantı kurulmasına karşı çıkmış ve bunun neticesinde 4 Aralık'taki AB Genel İşler Konseyi'nde Kıbrıs ve Ege konuları politik diyalog çerçevesine alınmıştır. Görüldüğü üzere Kıbrıs Sorunu, Türkiye'nin hem AB ile ilişkilerinde hem de Yunanistan'la olan ilişkilerinde ana belirleyici konumda olma özelliğini muhafaza etmekteydi.¹⁷

Kıbrıs müzakere döneminde 1999-2002 yılları arasındaki görüşmeler başarısızlıkla neticelenmiştir. Annan Planı en genel anlamda, Türk ve Rum olarak ikiye bölünmüş olan Kıbrıs Adası'nın bağımsız bir devlete dönüştürülmesini öneren bir plandır.¹⁸ Birleşmiş Milletler(BM) tarafından Kıbrıs Meselesi'ne çözüm getirmek amacıyla dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından, 11 Kasım 2002'de taraflara Annan Planı olarak da isimlendirilen “Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli” başlıklı belge sunulmuştur. Tarafların eleştirilerinin göz önünde bulundurularak geliştirilen plan Kopenhag Zirvesi'nden iki gün önce

---

¹⁷ Sönmezoğlu, *Son On Yıllarda Türk Dış Politikası: 1991-2015*, ss. 267-268.

¹⁸ Sönmez İpek, Akbircün Abidin, Bozkurt Ali, “Kuzey Kıbrıs'ta ilaça özkiyim girişimi üzerine bir araştırma :2002-2012 yıllarının veri analizi”

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=3b5323d4-67c2-45cf-b190-b9c6ae310f83%40sessionmgr4009>

(Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2017).

tarafra verilmifitir.¹⁹ Planın en önemli noktaları aslında birkaç madde altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi, Kıbrıs'ın tek uluslararası kimliği olmasaydı. Buna göre Kıbrıs Türk Devleti ve Kıbrıs Rum Devleti olmak üzere iki oluşturucu devletten oluşan Birleşik Kıbrıs Federal Hükümeti kurulacaktır.²⁰ Bu aynı zamanda Kıbrıs'ın tek uluslararası kişilik olarak anılmasını sağlıyordu. Ancak kurucu devletleri oluşturan Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan'ın kararları son derece önemliydi. Çünkü planda, doğrudan belirtilmeyen her konuda yine kurucu devletler karar verici olacaklardı. Planda bu durum "*Kurucu devletler federal hükümete açıkça verilmemiş olan tüm yetkileri, kendi bölgesinde ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası sınırları içerisinde egemen bir şekilde kullanacaktır*" şeklinde ortaya konulmaktadır. Ek olarak Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk kesimlerinin eşit haklara ve eşit yükümlülüklerle sahip oldukları da unutulmamalıdır. Bu eşit yetkiler, kendilerine uygun bir anayasa düzenlemelerinin de

---

¹⁹“Revised Annan plan on Cyprus presented to island's leaders”, *The Irish Times*, 11 Aralık 2002, <http://www.irishtimes.com/news/revised-annan-plan-on-cyprus-presented-to-island-s-leaders-1.1106849>, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

²⁰ “Türkiye - ABD İlişkilerinde KKTC'nin Rolü ve Annan Planı”, *TASAM – Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 21 Haziran 2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2339/turkiye_-_abd_iliskilerinde_kkctc_nin_rolu_ve_annan_plani, (Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2017).

önünü açacaktı. Plan Kıbrıs için önemli kararları barındırdığı için hem Rum hem de Türk taraflarında ayrı ayrı referandum yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.²¹

Son ana kadar çözüm girişimlerinin devam ettiği Kopenhag'da hem Rum tarafı hem de Türk tarafı planı imzalamamıştır. Annan 26 Şubat 2003'te gittiği adada planın üçüncü halini taraflara sunmuştur. Papadopoulos ve Denktaş söz konusu planda istedikleri değişikliklerin yapılmasını BM yetkililerine sunmuşlardır. Annan, taraflara yeniden düzenlenmiş plan çerçevesinde 28 Mart 2003'e kadar görüşmelere devam etmelerini ve planın 6 Nisan 2003'te halk oylamasına sunulmasını teklif etmiştir.²²

16 Nisan 2003'te Atina'daki AB Zirvesi'nde öteki 9 aday ülkeyle beraber GKRY de AB Katılım Antlaşması'na imza koymuştur.²³ Planın referandum da kabul edilmesi sonucunda Kıbrıs bir Avrupa Birliği

---

²¹ “Annan Planının Son Şekli”, *Bianet – Bağımsız İletişim Ağı* (Lefkoşa, Kıbrıs Gazetesi), 2 Nisan 2004, <https://bianet.org/bianet/siyaset/32084-annan-planinin-son-sekli>, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2017).

²² Sandıklı, “Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi”, ss. 77-78.

²³ “Accession Treaty creates a new Cyprus 'equation'”, *Hürriyet Daily News*, 20 Nisan 2003, <http://web.hurriyetdailynews.com/accession-treaty-creates-a-new-cyprus-equation.aspx?pageID=438&n=accession-treaty-creates-a-new-cyprus-equation-2003-04-20>, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

ülkesi olacaktır. Aslında Planı, Türkiye açısından önemli kılan en can alıcı noktalardan birisi de hem Kıbrıs'ın hem de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde mevzubahis sorununun büyük önem arz etmesidir. Uzun yıllardır Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkilerinde önemli bir sorun olarak gündeme gelen Kıbrıs konusu Annan Planı ile beraber çözüme yaklaşmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs konusunda ki bölge politikaları AB ile ilişkilerimde son derece etkin bir haldeydi. Bu sorunun çözülmesi uluslararası ilişkiler bağlamında Türkiye'nin önündeki bir sorunun kalkmasına yardımcı olacaktır. Ancak planın Türk tarafınca kabul edilmesine rağmen Rum tarafınca reddedilmesi, sorunun o dönem için çözüm imkânını ortadan kaldırmıştır. Türk tarafının referandumda evet vermesine ve Rum tarafının hayır vermesine rağmen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 1 Mayıs 2004'te AB'ye üye olmuştur. AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi tarafından KKTC'ye uygulanan ekonomik ambargo ile izolasyonun kalkmasına yönelik tedbir alınmasına yönelik teklifine rağmen GKRY'nin itirazı üzerine yürürlüğe konulmamış ve Türk tarafına yönelik tüm ambargolar, tüm AB ülkeleri tarafından da uygulanmaya başlamıştır. Bunun üzerine Ankara 2005 yılında başlayan müzakerelerde gümrük anlaşmasını GKRY'de dâhil olmak üzere on yeni AB ülkesini içerecek şekilde yeniden düzenlemiştir.²⁴

---

²⁴ Atilla Sandıklı ve Emine Akçadağ, "Kıbrıs Sorunu Kapsamında

2. 2002 Annan Planı Sonrasındaki Gelişmelerin Türkiye-AB İlişkileri ve Bölgesel/Küresel Gelişmelere Yansımaları

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 1 Mayıs 2004'te "Kıbrıs Cumhuriyeti" ismiyle Avrupa Birliği'ne tam üye olmasının ertesinde Ankara tarafından yapılan açıklamada AB'ye üye olacak Rumların, Kıbrıs Türklerini veyahut Kıbrıs'ın tümünü temsil edemeyeceklerine işaret edilmiştir. Buna ilaveten Kıbrıs Türklerinin kendi ülke sınırları ve anayasal sistemleri kapsamında örgütlenmiş bir halk olmasından hareketle hükümet etme otoritesini ve egemenliklerinden yararlandıklarını, bu doğrultuda Ankara'nın KKTC'yi tanımayı sürdüreceğini ve Güney Kıbrıs'ın AB üyeliğinin Türkiye'nin 1960 Antlaşmalarını temel alan Kıbrıs üzerindeki hak ve sorumluluklarına hiçbir biçimde zarar vermeyeceğinin altı çizilmiştir. BM Genel Sekreteri, 28 Mayıs 2004'teki iyi niyet görevi raporunda, halkoylamalarının ertesinde Kıbrıs Türkleri'nin

---

AB-Türkiye İlişkileri (EU-Turkey Relations in the Context of the Cyprus Problem), *Bilge Strateji*, Cilt: 2, Sayı: 4, Bahar 2011, <http://bilgestrateji.com/makale/BS2011-1/Kibris-sorunu-kapsaminda-ab-turkiye-iliskileri.pdf>, ss.4-5, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

konumunun uluslararası camia²⁵ bilge tarafından irdelenmesinin gerekliliği üzerinde durmuş veyahut onları dünyadan izole etmeyi amaçlayan hiçbir sebebin kalmadığını ilan etmiştir. Bu kapsamda Kıbrıs Türklerine dönük ambargo ve kısıtlamaların sona erdirilmesine dönük uluslararası topluma ve Güvenlik Konseyi'ne güçlü bir çağrıda bulunarak Kıbrıs Türk tarafının gelişmesine set çeken ve burayı dünyadan izole eden uygulamaların bitirilmesini istemiş ve 541 ve 550 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarının buna engel oluşturmadığına değinmiştir. Bu anlamda KKTC sorunu bu anlamda bölge ya da ulus olarak değil uluslararası alanda da çözüm üretilmesi gereken bir hal almıştır.²⁶

Bu doğrultuda Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Ocak 2005'te Kıbrıs Cumhuriyeti için tahsis edilmiş olan 2 koltuk (1 asil, 1 yedek) Kıbrıslı Türk milletvekillerine verilmiştir. Buna karşın Kıbrıs Cumhuriyeti ismiyle Meclis'te bulunmalarından dolayı

---

²⁵ Sandıklı, Atilla ve Akçadağ, Emine, "Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri (EU-Turkey Relations in the Context of the Cyprus Problem), *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4, Bahar 2011, <http://bilgestrateji.com/makale/BS2011-1/Kibris-sorunu-kapsaminda-ab-turkiye-iliskileri.pdf>, ss.1-17, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

²⁶ Sandıklı, "Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi", s.79.

temsil meselesi vuku bulmuştur. Böylece bu adımın ertesinde Türkiye KKTC'nin temsili hususunda Avrupa Konseyi'ndeki devletlerden destek elde edememiştir. Avrupa Konseyi'nin girişimlerinin ertesinde AB Bakanlar Konseyi de 26 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıslı Türklerin üzerindeki iktisadi engellerin kaldırılmasını kararlaştırmıştır. Konsey bu kararla adanın her iki tarafının bir araya getirilmek suretiyle yeniden tek parça olacağına işaret etmiştir. Avrupa Komisyonu ise 7 Temmuz 2004'te Kıbrıslı Türkler üzerindeki iktisadi engellerin kaldırılması amacıyla kapsamlı teklifler ilan etmiş ve mali yardım tüzüğünü ortaya koymuştur. 259 Milyon Avroluk mali yardım taslak tüzüğü 27 Şubat 2006'da Konsey tarafından benimsenmiştir. Dikkat çekici bir halkoylamasını takip eden bu sürecin başarısız olmasının sebebi Moskova'nın genel politikası ve GKRY'nin AB tam üyeliğidir. Moskova'nın politikası neticesinde BMGK ihtiyaç duyulan adımları atamamış ve GKRY'nin politikası neticesinde ise Brüksel tarafından izolasyonlar kaldırılamamıştır. Bu durum göstermiştir ki bölgesel bir sorun olarak ilk başlarda dünya gündeminde yer alan Kıbrıs, GKRY'nin AB üyeliği ve Moskova'nın da tutumuyla sınır aşan bir sorun haline gelmiştir.²⁷

---

²⁷ Hakan Sezgin Erkan, "Türk Dış Politikasında Davutoğlu Perspektifi", içinde *Türk Dış Politikası'nda Güncel Eğilimler (2000-2014)*, Deniz Tansi ve Hakan Sezgin Erkan (ed.), İstanbul: Kanes Yayınları, 2015, ss.69-70.

3 Kasım 2002 seçimlerinde tek başına iktidara gelen AKP Hükümeti, AB sürecine gösterdiği somut taahhütler sayesinde Türk liberallerin ve önemli iş gruplarının desteğini almış ve ülkedeki seküler-İslamcı ayrımını keskinleştirecek bir AB yanlısı ittifak kurmuştur.²⁸ Bu süreçte Avrupalılaşıma Türk Dış Politikası'na da yansımıştır ki Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne destek sağlanmıştır. AKP, Kıbrıs'ta uzlaşmacı bir tutum takip ederek Kıbrıslı Türkleri 2004 senesindeki BM'nin yeniden birleşme planını onaylamaya teşvik etmiştir. Tüm bu gelişmeler Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin üyelik görüşmelerine başlamak için tüm siyasi kistasları yerine getirdiği kararını takiben 3 Ekim 2005'te Avrupa Konseyi tarafından tam üyelik görüşmelerinin başlaması kararıyla neticelenmiştir. AB görüşmelerin ana hedefini “Katılım” olarak tanımlarken, görüşmelerin açık uçlu doğasına vurgu yapması ve bazı üye devletlerde Türkiye'nin üyeliğine olan güçlü muhalefet Türkiye'de bazı çevrelerin gözünde AB'nin güvenilirliğine zarar vermiştir. Avrupa Komisyonu ise görüşmelerin açık uçlu doğasını, kalıcı derogasyonları ve Birlik'in hazmetme kapasitesini vurgulamaya başlamıştır. Tüm bu gelişmelerin Türkiye'de reform sürecini yavaşlatmasının ertesinde Aralık 2006'da toplanan AB

---

²⁸Enver Gülseven, “Turkey-EU Relations”, içinde *Turkish Foreign Policy in the New Millenium*, Hüseyin Işıksal ve Ozan Örmeci (ed.), Frankfurt Am Main: Peter Lang GmbH, 2015, s.249.

liderleri Türkiye ile 35 müzakere başlığından sekizinin dondurulmasına ve Türkiye GKRY ile ilişkilerini normalleştirmeden hiçbir başlığın kapatılmayacağını kararlaştırmıştır.²⁹

Bu kapsamda ön plana çıkan en önemli konu Türkiye tarafından Gümrük Birliği Protokolü'nün GKRY dâhil diğer yeni üyeleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi idi. İmzalanması gereken bu protokoldeki ana konular, Kıbrıs'ın adanın tümünün temsilcisi olup olmadığına ilaveten Türkiye'nin havaalanlarının ve limanlarının Rum Kesimi'nin tarafından kullanılmasına izin verip vermeyeceğidir. Türkiye'nin limanlarını Rum Kesimi'ne açması çerçevesinde gündeme gelen konu mevzubahis gelişmenin dünyanın en büyük altıncı filosunu elinde bulunduran Rumlara büyük iktisadi faydalar getirecek olması ve böylelikle GKRY'nin uluslararası sahada Ankara tarafından de jure olarak tanınması anlamına gelmesi olmuştur. Söz konusu protokolün imzalanması bazı ülke liderlerine göre Kıbrıs'ın de facto tanınması manasındayken, uluslararası hukuk ölçütlerine göre tanınmadan bahsedilemeyeceği, aynı esnada da çoğu ülke liderine göre adanın mevcut durumunda herhangi bir gelişme olmayacaktır. Bu protokol, Türkiye'nin AB yolunda ilerlemesi için bir şart

---

²⁹ Gülseven, "Turkey-EU Relations", s. 250.

olarak görülmektedir.³⁰ Bu noktada bölgesel bir sorunla ilgili vereceği karar ülkenin uluslararası ilişkilerini yakından etkileyecektir. Ayrıca adı geçen protokolle Türkiye, GKRY'yi tanıyacağı manasına gelse de Rum Yönetimi'ne göre tam tanıma, Türk limanlarının ve havaalanlarının Rumlara açılması, Rum mallarının ticareti ve büyükelçilik açılmasına izin verilmesini içermektedir. Ankara'nın protokol onayı için KKTC'ye yönelik ambargoların kaldırılmasını şart koşmasına karşılık olarak AB'nin müzakerelerin sürmesi için Ek Protokol onayını önkoşul olarak belirtmesi ikili ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Ambargoların kaldırılmasının limanların Rumlara açılma şartıyla ilişkilendirilmesi politik ve hukuki bakımlardan Ankara açısından sıkıntılar yaratmaktadır. Ankara'nın 29 Temmuz 2005'te Gümrük Birliği Anlaşması'nı AB'nin yeni üyelerini kapsayacak bir çerçeveyi öngören protokolü imzalaması de jure olarak limanlarını bu ülkelere açmaya onay vermesi manasındadır. Ankara, 1998 senesine değin GKRY'nin kullanımına izin verilen liman ve havaalanlarını AB'nin 1997'de GKRY ile tam üyelik görüşmelerine başlamasını protesto etmek için kapatmıştır. Uluslararası ticarete açık Magosa Limanı'ndan geçen mallar vergilendirildiği için

---

³⁰ "Türkiye-AB İlişkileri Kapsamında Kıbrıs Sorunu", *TASAM – Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 21 Haziran 2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2414/turkiye-ab_iliskileri_kapsaminda_kibris_sorunu, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2017).

bu vergilendirmenin sona erdirilmesi için limanın doğrudan ticarete açılması şarttır. Bu çerçevede KKTC'ye yönelik ambargoların tamamen sona erdirilmesi bakımından KKTC'nin hiçbir kısıtlama olmaksızın serbest ticaret faaliyetinde bulunabilmesi, Ercan Havaalanı'nın uluslararası uçuşlara açık yapılması yani uluslararası tanınması kritik önemdedir. Buradan anlaşıldığı üzere GKRY'nin Türkiye tarafından tanınmaması Türkiye'nin AB sürecinde ilerlemesini engelleyen bir unsur olarak ortaya çıkmıştır.³¹

2010 senesinde Derviş Eroğlu ve Dimitris Hristofyas arasında başlayan görüşmelerde mülkiyet konusunda ciddi anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Kıbrıs Türk tarafı, Al-Ver sürecinin garantör ülkeler üzerinden yürütülmesini önermiş ancak Rum tarafı mevzubahis durumun Kıbrıslılar arasında gerçekleştirilmesi gerekliliğini savunmuş bunun üzerine görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.³² Bunu takip eden süreçte 2011 Cenevre, Ekim 2011 ve Ocak 2012'deki New York Greentree görüşmelerinden de herhangi bir sonuç

---

³¹ Detaylı bir analiz için bakınız, S. Rıdvan Karluk, "Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 5, No:2, Kış 2006, Prof. Dr. Ahmet Gökdere'ye Armağan, ss. 69-89, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1122/13214.pdf>, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2017).

³² Sandıklı, "Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi", s.85.

alınmamıştır. Bu esnada bir başka önemli konu da Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon yataklarıdır. Amerikan Jeolojik Araştırma Enstitüsü’nün verilerine göre Doğu Akdeniz’de 3,45 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol kaynakları bulunabileceği ifade edilmektedir.³³ Bunların toplam değeri takriben 3 trilyon Amerikan Dolarıdır. Bu verilere göre Türkiye’nin 570, Avrupa’nın ise 30 yıllık doğalgaz gereksinimini karşılayacak ölçektir. Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanları paylaşımı meselesi sürmektedir. Söz konusu coğrafyaya kıyısı olan ülkelerin üzerinde mutabık kaldıkları kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge gibi³⁴ deniz yetki alanlarını içeren ortak bir anlaşma yoktur ve bu yetki alanlarının hakkaniyet prensibine göre

---

³³Sina Kısacık, “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Yatakları: Yeni Bir Jeopolitik Mücadele Sahası mı?”, *Uluslararası Politika Akademisi*, 16 Ağustos 2013, <http://politikaakademisi.org/2013/08/16/dogu-akdenizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/>, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

³⁴ Sandıklı, Atilla ve Akçadağ, Emine, “Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri (EU-Turkey Relations in the Context of the Cyprus Problem), *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4, Bahar 2011, <http://bilgestrateji.com/makale/BS2011-1/Kibris-sorunu-kapsaminda-ab-turkiye-iliskileri.pdf>, ss.1-17, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

belirlenememesinden ötürü gerginlikler yaşanmaktadır..

35

Kıbrıs'ta 15 Mayıs 2015 tarihinde BM'nin girişimleriyle KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ve GKRY lideri Anastasiadis arasında sorunun çözümüne yönelik yeni bir görüşme turu başlamıştır. Temmuz 2017'de başarısızlıkla sonuçlanan söz konusu görüşmeler sürecinde yaşanan birtakım gelişmelerin ele alınması daha sonrasında yaşanacak gelişmelerin anlaşılması bakımından önemlidir. Burada ilk vurgulanması gereken husus, hem Akıncı'nın hem de Anastasiadis'in 2004 Annan Planı'nda evet oyu kullanmalarından ötürü çözüm yanlısı bir tutum ortaya koymaları olmuştur. Ancak bu süreçte Türkiye'nin GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları arama girişimine karşı Barbaros Hayreddin Paşa arama gemisini göndermesi, Mayıs 2016'da Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Mustafa Akıncı ile uluslararası bir platformda görüşmesine Anastasiadis'in sert tepki göstermesi ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin "Enosis Günü"nü resmi olarak kutlama kararı alması gibi birtakım ciddi krizler yaşanmasına rağmen BM Kıbrıs

---

³⁵ Hüseyin Işıksal, "Türkiye-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (Kıbrıs Cumhuriyeti) İlişkileri: Geçmişin Prangaları Arasında Gelecek Arayışları", içinde *Mavi Elma: Türkiye-Avrupa İlişkileri*, Ozan Örmeci ve Hüseyin Işıksal (ed.), Ankara: Gazi Kitabevi, 2016, ss. 268-270.

Özel Temsilcisi Espen Barth Eide'nin girişimleriyle bu krizler aşılmış ve görüşmelere kalındığı yerden devam edilmiştir.³⁶

Mevzubahis müzakerelerin başlangıcında kuzey ve güneyi birbirinden ayıran Lefke-Aplıç ve Derniya kapılarının başta gelmek üzere öteki kapıların da açılmasına yönelik çalışmaların sürdürüldüğüne ilaveten her iki tarafın elektrik şebekelerinin birleştirilmesine dönük girişimlerin yapıldığı ifade edilmiştir. Buna ek olarak oluşturulması düşünülen Federal Devletin adının yüksek bir olasılıkla “Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti” olacağı değerlendirilmekte ve mevcut federasyonun Kıbrıs Türk ve Rum devletlerince tesis edilerek her kurucu devletin kendi içerisinde ayrı bir vatandaşlığa sahip olması öngörülmüştür. Bunun paralelinde iki parlamento meydana getirilecek ve Kıbrıslı Türkler ve de Rumlar ada genelinde nerede istiyorlarsa orada ikamet etme hakkına sahip olacaklardır. Ayrıca Kıbrıs Rum Kesimi'nin nüfusunun Türklerden dört kat fazla olmasından ötürü imzalanacak anlaşmanın üye ülkelerin tamamında meclis onayının alınması ve AB birincil hukuku olarak benimsenmesi gerekli görülmüştür. Tesis edilecek federal devletin kolluk kuvvetinin teşkili

---

³⁶ Ozan Örmeci, “Final Round of Cyprus Unification Talks”, *Uluslararası Politika Akademisi*, 30 Haziran 2017, <http://politikaakademisi.org/2017/06/30/final-round-of-cyprus-unification-talks/>, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017).

hususunda net tanımlı bir anlaşma olmamasına karşın %50-%50 veyahut %40-%60 gibi bir oran düşünülmüştür. Türk ordusunun adadaki mevcudiyeti konusu müzakere sürecinde önemli bir konudur. Her iki taraf da karşılıklı ticaretin gelişmesi için AB Yeşil Hat Tüzüğü'nün güçlendirilmesi ve kuzeydeki St. Barnabas Kilisesi ve güneydeki Hala Sultan Cami'nin serbestçe ibadete açılmasını istemişlerdir. Müzakerelerde buna ilaveten Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına yönelik sondaj benzeri uygulamaların da yapılmamasına karar verilmiştir. Müzakerelerde anahtar bir pozisyona sahip mülkiyet hususunda ise BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Eide, eşit sayıdaki Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlardan meydana gelecek bağımsız bir Mülkiyet Komitesi'nin oluşturulacağını ifade ederek mülkiyet konusunda eski sahipler ve yeni sahipler arasında iade, takas ve tazminat gibi alternatiflerin bulunacağına işaret etmiştir ki bu açıklamanın ada halkında endişeyle karşılanmasının sebebi üç değişik dönemde çıkartılan kanunların çözüm üzerine nasıl yansıyacağı olmuştur.³⁷

İsviçre'nin Cenevre şehrinde Ocak 2017'de başlayan görüşmelerde Ekonomi, Avrupa Birliği, Mülkiyet, Yönetim-Güç Paylaşımı, Toprak ile Güvenlik ve Garantiler ana konuları teşkil etmiştir. Ancak söz

---

³⁷ Sandıklı, "Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi", ss. 86-87.

konusu süreç Temmuz 2017'nin başında başarısızlıkla neticelenmiştir. Bununla ilgili olarak tarafların açıklamalarına bakılması gelecekteki gelişmelere ışık tutulması açısından önem taşımaktadır. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ne yazık ki bir çözüm mümkün olmamıştır ve konferans bu uzun süreli soruna bir çözüm getiremeden kapanmıştır”*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun değerlendirmelerinde de dikkati çeken önemli ifadeler bulunmaktadır. :*“Kıbrıs Konferansı'nın 28 Haziran'da Crans-Montana'da başlayan ikinci oturumu maalesef sonuçsuz kalmıştır. Bu sonuç BM iyi niyet misyonu parametreleri içerisinde bir çözümün imkânsızlığını ortaya koymuştur. Artık bu parametrelerde ısrar etmenin anlamı da kalmamıştır. Maalesef dürüstlikle bağdaşmayan çok olumsuz adımları gördük. Biz hem Türk heyeti hem de Kıbrıs Türk heyeti olarak bize yakışan bir tutum içinde olduk. Kimsenin güvenini sarsmadık. Ne istediğimizi ve istemediğimizi söyledik. Kırmızıçizgilerimizi de net bir şekilde gösterdik. Aynı şekilde esneklik sağlayacağımız alanlarda da samimi şekilde bunu gösterdiğimizi düşünüyoruz. Dolayısıyla maalesef belge sızdırma dâhil dürüstlüğe sığmayan birçok şey oldu ama bunlar geride kaldı.”* Dolayısıyla BM'nin iyi niyet parametreleri çerçevesinde bu müzakerelerin sona erdiğini Genel Sekreter'in kendisi de açıkladı. Bundan sonra atacağımız adımlarda hem

*Türkiye olarak kendi aramızda değerlendirmeler yapacağız hem de KKTC ile bugüne kadar olduğu gibi istişareler yapacağız. Hangi adımları atacağımıza o zaman birlikte karar vereceğiz. Dolayısıyla Türk askerinin Ada'dan çekilmesi ve Türkiye'nin garantörlüğünün sona erdirilmesi ne Kıbrıs Türk tarafı için ne de bizim için kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. İlk günden son güne kadar da aynı tutumlarını sürdürdüler”.*³⁸

Öte yandan GKRY Lideri Anastasiadis, görüşme başarısızlıkla sonuçlanmasıyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Türkiye'nin müzakerelerde Ada'da asker tutmaya devam etme konusunda ısrarcı olmuş, Ankara'nın Kıbrıslı Türklerin haklarını korumak adına askeri müdahale hakkını da saklı tutmayı talep etmiş ve Ankara'nın bu tavrı 10 gün devam eden ancak sonuç alınamayan görüşmeleri tıkamıştır”.*³⁹ Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Kotzias'ın değerlendirmeleri ise konunun çözümünün ne kadar zor olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. *“... Türkler ne bekliyordu?*

---

³⁸ “Kıbrıs görüşmeleri sonuçsuz kaldı”, *Hürriyet Dünya Haber*, 7 Temmuz 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-kibris-gorushmelerinde-flas-gelisme-40512195>, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017).

³⁹ “Anastasiadis: Kıbrıs görüşmelerinin sonuçsuz kalmasının sorumlusu Türkiye”, *BBC Türkçe*, 10 Temmuz 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40558564>, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017).

*Türkiye'nin ne zaman isterse Kıbrıs'ı işgal etme hakkına sahip olmasına izin verilmesini mi bekliyorlardı? Türk tarafı görüşmeler sırasında birtakım tavizler vermeye yanaşmıştır. Sıra uzlaşma metnine bu tavizleri yazmaya geldiğinde geri adım attılar. Bizimle beş gün boyunca dalga geçtiler”.*⁴⁰

Sonuç

Bu çalışmada, önceleri bölgesel bir sorun olarak dünya gündeminde yer alan Kıbrıs Sorunu'nun zamanla bu özelliğinden sıyrılarak uluslararası bir hal alması ve bu minvalde Türkiye'nin sadece bölge ülkeleriyle değil aynı zamanda küresel güçlerle olan ilişkilerine yansımaları ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Kıbrıs Adası'nın dünya jeopolitiğindeki yeri ve 2002 Annan Planı'na kadar olan süreçte konunun Türkiye-AB ilişkilerinde yeri irdelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Annan Planı sonrasında yaşanan gelişmelerin hem Türkiye-AB hem de daha geniş ölçekli yansımaları incelenmiştir.

Kıbrıs konusu, 1950li yıllardan itibaren Türk dış politikasının başat konularından birisi olmuştur. 1959 Londra-Zürich Anlaşmaları'nda garantör ülkelerden birisi olarak nitelendirilen Türkiye, bu hakkına dayanarak

---

⁴⁰ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40558564>,

1974'te adaya barış getirmek amacıyla askeri müdahalede bulunmak zorunda kalmıştır. Bu tarihten itibaren mesele gittikçe karmaşık bir hal almış ve BM Genel Sekreterlerinin girişimleri neticesinde KKTC ve GKRY liderleri arasında sorunun çözümüne yönelik sayısız görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en önemlilerinden birisi, 2002 senesinde bu görüşmelerin neticesinde dönemin BM Genel Sekreteri tarafından ortaya konan Annan Planı'ydı. Ancak bu plan GKRY'de reddedilmiş, KKTC'de ise Kıbrıs konusunun uluslararası yansımalarına geldiğimiz zamansa, soruna Birleşmiş Milletler'in dâhil olması ve GKRY'nin AB üyeliği konuyu uluslararası bir hale getirmiştir. Nye'nin de "Karşılıklı Bağımlılık" teorisinde belirttiği gibi bir ulusun aldığı bölgesel karar bölgeyle ilgili tüm ulusların çıkarlarını etkilemiş ve uluslararası gündem maddesi halini almıştır. Annan Planı'nda Türkiye'nin lehine olmayan maddeler dahi olsa AB üyeliğinin Türkiye'nin lehine olması ve Türkiye'nin AB üyeliği karşısında büyük bir sorunu ortadan kaldırması, Türkiye'nin Annan Planına sıcak bakmasında etkili olmuştur. Nitekim yaptığı olumlu tanıtımlar ve reklamların da katkısıyla KKTC tarafından "evet" oyu çıkmıştır.

Adanın jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik açılardan küresel çerçevede içerdiği önemden ötürü aralarında sadece Türkiye'nin bulunduğu bölgesel güçler değil aynı zamanda bölge dışı güçler olan AB, ABD ve

Rusya Federasyonu da konuya müdahil olmaktadır. Neo-realist kuramcıların ortaya koyduğu gibi uluslar ortak çıkarlar için anlaşma yoluna giderler ancak biri diğerinden üstün olmaya başladığı zaman uluslararası sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple Türkiye'nin Kıbrıs konusunda verdiği bir karar yalnızca Türkiye- AB ilişkilerini değil Türkiye-ABD ilişkilerini de etkilemektedir. Kıbrıs'ın birçok ulusun çıkarı olan bir bölgede olması Türkiye'nin ve Yunanistan'ın bölgesel karar verirken uluslararası ilişkiler açısından düşünmemesini imkânsız kılmaktadır. Türkiye'nin AB üyesi olan GKRY'yi tanımaması ve AB'yi protesto amaçlı GKRY'nin liman kullanımını kısıtlaması GKRY özelinde kalmayarak tüm AB ile ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. GKRY'nin 2004'de AB'ye tam üyeliği sonucunda artık sorun AB'nin iç sorunu haline gelmiştir. Rum-Yunan devletlerinin veto yetkisi nedeniyle Türkiye'nin Kıbrıs konusunda alacağı her bölgesel karar uluslararası bir karar halini almıştır. Üstelik hem Kıbrıs hem de AB Türkiye için vazgeçilmez unsurları taşıması Türkiye'nin bölge kararlarını daha zor alması sonucunu doğurmaktadır. Türkiye, Kıbrıs meselesi ile AB sürecini farklı alanlarda değerlendirmeye çalışsa da AB kanadı Türkiye'den ek protokolden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesini ve limanlarını Kıbrıs'a açmasını şart koşmaktadır. Bu da Türkiye'nin bölgesel karar alması önünde engel teşkil etmektedir.

Enerji güvenliği özelinde Kıbrıs'ın Afrodit sahasında bulunan zengin doğalgaz kaynaklarının Avrupa enerji güvenliğine yapacağı çok küçük katkıya rağmen GKRY'nin AB üyesi olması Brüksel'in bu meseleyle yakından ilgilenmesine yol açmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında hem Doğu Akdeniz'in hem de kendisinin bölgesel güvenliği açısından kilit bir noktada konumlanmaktadır. Sonuçta Doğu Akdeniz bölgesinde jeopolitik değerlendirmeler kapsamında köprübaşı bir konumda bulunan Kıbrıs Adası'nın hem bölge ülkeleri hem de bölge dışı küresel güçler açısından vazgeçilmez bir konumu söz konusudur. Bölgenin bu derece önemli olması AB kanadında da Türkiye-AB ilişkilerinde bu konu çözümsüzlük devam ettiği sürece gündemde var olmayı sürdürecektir. Jeopolitik ve jeostratejik önemi ve GKRY'nin AB üyeliği bu bölgenin AB gündeminde bir bölge politikası ya da bölge sorunu olmaktan çıkmasına ve uluslararası ilişkilere doğrudan etki eden bir konu olmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede Mayıs 2015'te başlayan Temmuz 2017'de daha önceki görüşmeler gibi yine başarısızlıkla sonuçlanan görüşmeler dikkat çekicidir. Tüm girişimlere rağmen meselenin çözümüne dönük herhangi bir anlaşmaya varılamaması neticesinde taraflar suçu birbirlerine atmaktadırlar. Tabi ki sorunun yine çözülememesi özellikle Kuzey Kıbrıs tarafında bıkkınlığın giderek artmasına yol açacak ve anavatan Türkiye ile ilişkilerin hangi aşamaya evrileceği

önümüzdeki dönemde yakından takip edilecektir. Öte yandan Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan soğukluğun yanı sıra Doğu Akdeniz bölgesi, küresel jeopolitik barındırdığı önem dolayısıyla sadece bölge ülkelerinin değil aynı zamanda bölge dışı küresel güçlerin dış politika değerlendirmelerinde öncelikli konumunu yakın ve uzun vade de sürdürecektir.

KAYNAKÇA

“Accession Treaty creates a new Cyprus 'equation” , *Hürriyet Daily News*, 20 Nisan 2003, <http://web.hurriyetdailynews.com/accession-treaty-creates-a-new-cyprus-equation.aspx?pageID=438&n=accession-treaty-creates-a-new-cyprus-equation-2003-04-20>, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

Açıkmeşe, Sinem Akgül, “Avrupa Birliği’nde Genişleme”, içinde *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teori, Kurumlar ve Politikalar*, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (ed.), İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2014, Güncellenmiş İkinci Baskı, ss. 641-660.

“Anastasiadis: Kıbrıs görüşmelerinin sonuçsuz kalmasının sorumlusu Türkiye”, *BBC Türkçe*, 10 Temmuz 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40558564>, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017).

“Annan Planının Son Şekli”, *Bianet – Bağımsız İletişim Ağı (Lefkoşa, Kıbrıs Gazetesi)*, 2 Nisan 2004, <https://bianet.org/bianet/siyaset/32084-annan-planinin-son-sekli>, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2017).

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006.

Cihangir, Damla, “Yunanistan-AB İlişkileri: Yunanistan Avrupa Birliği’nin “şımarık çocuğu” olmaya devam mı ediyor?” , *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, No: 10, Nisan 2010, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/yunanistan-ab_simarik_cocuk.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

Demiryol, Tolga, “Kıbrıs’ta Enerji Diplomasisi ve Güvenlik”, içinde *Enerji Diplomasisi*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (ed.), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2015, ss. 259-284.

Dural, Baran ve Con Emre, “Bağımlılık Paradigmaları ve Devlet”, *Tüş ve Düşünce Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 3, Kasım 2015, ss.7-23.

Erkan, Hakan Sezgin, “Türk Dış Politikasında Davutoğlu Perspektifi”, içinde *Türk Dış Politikası’nda Güncel Eğilimler (2000-2014)*, Deniz Tansi ve Hakan

Sezgin Erkan (ed.), İstanbul: Kanes Yayınları, 2015, ss. 11-83.

Gülseven, Enver, “Turkey-EU Relations”, içinde *Turkish Foreign Policy in the New Millenium*, Hüseyin Işıksal ve Ozan Örmeci (ed.), Frankfurt Am Main: Peter Lang GmbH, 2015, ss. 243-252

Hürsoy, Siret, “Kuramlar ve Kıbrıs Sorunu Üzerine Çıkarımlar”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:13 Sayı:2, Yıl 2003, ss. 259-271.

Işıksal, Hüseyin, “Türkiye-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (Kıbrıs Cumhuriyeti) İlişkileri: Geçmişin Prangaları Arasında Gelecek Arayışları”, içinde *Mavi Elma: Türkiye-Avrupa İlişkileri*, Ozan Örmeci ve Hüseyin Işıksal (ed.), Ankara: Gazi Kitabevi, 2016, ss. 257-273.

Karlık, S. Rıdvan, “Güney Kıbrıs’ın Gümrük Birliği’ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 5, No:2, Kış 2006, Prof. Dr. Ahmet Gökdere'ye Armağan, ss. 69-89, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1122/13214.pdf>, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2017).

Keser, Ulvi, “2004 Referendum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler”, *ÇTTAD*, Cilt: 13, Güz

2006,

http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/13ncusonhali/12-S13_ulvikeser_173-188.pdf, ss.173-188, (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2017).

Keser, Ulvi, “Strateji Güvenliği Bağlamında CIA ve Yunan İstihbarat Belgelerinde Kıbrıs”, *Bartın Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Yıl: 2016, http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/13ncusonhali/12-S13_ulvikeser_173-188.pdf, ss.173-188, (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2017).

“Kıbrıs görüşmeleri sonuçsuz kaldı”, *Hürriyet Dünya Haber*, 7 Temmuz 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-kibris-gorusmelerinde-flas-gelisme-40512195>, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017).

Kırsacık, Sina, “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Yatakları: Yeni Bir Jeopolitik Mücadele Sahası mı?”, *Uluslararası Politika Akademisi*, 16 Ağustos 2013, <http://politikaakademisi.org/2013/08/16/dogu-akdenizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/>, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

Örmeci, Ozan, “Final Round of Cyprus Unification Talks”, *Uluslararası Politika Akademisi*, 30 Haziran 2017,

<http://politikaakademisi.org/2017/06/30/final-round-of-cyprus-unification-talks/>, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017).

“Revised Annan plan on Cyprus presented to island's leaders”, *The Irish Times*, 11 Aralık 2002, <http://www.irishtimes.com/news/revised-annan-plan-on-cyprus-presented-to-island-s-leaders-1.1106849>, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

Sandıklı, Atilla, “Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi”, içinde *Bölgesel Sorunlar ve Türkiye*, Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya (ed.), İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2016, ss.67-98.

Sandıklı, Atilla ve Akçadağ, Emine, “Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri (EU-Turkey Relations in the Context of the Cyprus Problem), *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4, Bahar 2011, <http://bilgestrateji.com/makale/BS2011-1/Kibris-sorunu-kapsaminda-ab-turkiye-iliskileri.pdf>, ss.1-17, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2017).

Sönmezöğlü, Faruk, *Son On Yıllarda Türk Dış Politikası: 1991-2015*, İstanbul: DER Yayınları, 2016.

“Türkiye-AB İlişkileri Kapsamında Kıbrıs Sorunu”, *TASAM – Türk Asya Stratejik Araştırmalar*

Merkezi, 21 Haziran 2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2414/turkiye-ab_iliskileri_kapsaminda_kibris_sorunu, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2017).

“Türkiye-ABD İlişkilerinde KKTC’nin Rolü Ve Annan Planı”, *TASAM – Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 21 Haziran 2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2339/turkiye_-_abd_iliskilerinde_kkctcnin_rolu_ve_annan_plani, (Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2017).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “SC-37, 8 Temmuz 2017, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Hüseyin Müftüoğlu'nun, Yunanistan Dışişleri Bakanı Kocias'ın Twitter Hesabından Paylaştığı Bazı İfadelere İlişkin Bir Soruya Cevabı”, http://www.mfa.gov.tr/sc_-37_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-yunanistan-disisleri-bakaninin-twitterdan-paylastigi-bazi-ifadeler-hk-sc.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017).

Waltz, Kenneth N. , *Theory of International Politics*, MacGraw-Hill, New York, 1979.

NÜKLEER TEKNOLOJİ: GÜÇLÜ VE ÖZGÜR OLMANIN GİZEMLİ BİR ENSTRÜMANI

Recep CENGİZ¹

1. Giriş

Birbirinden analitik olarak ayırabileceğimiz yirmi birinci yüzyılın belirgin toplumsal değişim araçları; bilgisayarlaşma, hızlı haberleşme, **nükleer teknoloji**, uzay ve havacılık teknolojisi, biyo-teknoloji ve genetik mühendisliği gibi yeni teknolojiler olmaktadır. Bu bağlamda söz konusu toplumsal değişim araçlarından biri olan nükleer teknolojinin sosyolojik değerlendirilmesi, birbirinden analitik olarak ayırabileceğimiz hem **a.** nükleer teknolojide bilimsel-teknik gelişmenin toplumsal değişmeye etkisi hem de **b.** toplumsal algı olmak üzere iki temel belirleyici faktör üzerinden yapılabilir. Yani, nükleer teknolojinin oluşturduğu toplumsal refah düzeyi

---

¹Doç. Dr. Ondokuzmayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

a. seçeneği alanında, nükleer teknoloji ve transferinin toplumsal kabul ya da retti ise **b** seçeneği bağlamında değerlendirilebilir. Bu nedenle nükleer enerjinin varlık karakteri ve geleceği, hem nükleer teknolojide bilimsel-teknik gelişmeye hem de toplumsal kabul ile ilgili olmaktadır.

Yukarıda ifade edilen **a.** seçeneği bağlamında değerlendirecek olursak; nükleer teknoloji, yeni bir tekno-ekonomik paradigma, radikal teknolojik bir değişken ve yeni bir ekonomik potansiyel olarak ortaya çıkmaktadır. Teknolojik gelişmenin hız kazandığı 17. yüzyıl sanayi devrimlerinden bu yana gelişmiş batı ülkeleri, bir tekno-ekonomik paradigma olan nükleer teknoloji sayesinde ekonomik büyüme ortalamalarını sürdürmede onu bir enstrüman olarak görmüşlerdir ve görmeye devam etmektedirler. Konunun bir başka yönü, batı toplumlarının teknolojik gelişmenin tetiklediği iktisadi büyümeden toplumun tüm kesimlerinin eşitlikçi bir bölüşüme tabi olamayacağını öngörebilmiş olmalarıdır. Zira teknolojik değişim süreci, toplumdaki tüm kesimlerin refah düzeyini eşit bir biçimde

artırmamakta bir “kazan kazan” durumuna tekabül etmemekte ve zaman zaman yeni ekonomik-paradigmadan kaybı olan ya da olabileceğini düşünen gruplar söz konusu olabilmektedir. Yani kurumsal yapıların değişme hızının diğerlerine oranla yavaş ve farklı yönlerde olması uyumsuzluk krizine yol açmaktadır. Buda yeni tekno-ekonomik paradigmaya sübjektif bir direncin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Yukarıda ifade edilen **b.** seçeneği bağlamında nükleer teknolojiyi “sosyal algı” bağlamında değerlendirecek olursak, bireylerin, grupların ve kurumları meseleye dahil etmemizi gerektirdiğini söyleyebiliriz. Yerel, bölgesel ve ulusal bağlamda nükleer teknoloji taraftarı ya da karşıtı olunması; -söz konusu teknolojiye duyulan gereksinimin algılanması - risk algısı ve -politik, ekonomik, hukuk gibi alanların algı biçimlerinin etkisi yönünde olabilmektedir. Bu türden konularda siyasetçilerin, bilim adamlarının, medyanın ve düzenleyici kurumların farklı argümanları, kamuoyunda hem kabul hem de ret yönünde etki oluşturabilmektedir.

Bu bağlamda kabul ve reddin anlaşılabilirliği için konferanslar, paneller, kamuoyu yoklamaları ve alan araştırmaları gibi tekniklerle toplumun bilgilendirilmesi ve düşüncelerinin öğrenilmesi önem arz etmektedir. Çünkü çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkileri olduğu/olacağı iddiası üzerine kurgulanan bu türden teknolojik yatırımların sosyal kabulü, bilimsel bilgi, ihtiyaç algısı, kültürel birikimler, güven, demografik özellikler vb. faktörlerin etkisi altında gerçekleşmektedir. Bu nedenle toplumun nükleer enerji konusundaki sosyal algısı zaman ve mekan içinde direnç, hoşgörü ve kabul arasında değişen bir tutum oluşturabilmektedir.

Batı dünyası, 17. yüzyıldan itibaren kamu çevreleri, özel sektör ve üniversiteler, çeşitli rekabet ve işbirlikleri çerçevesinde teknolojik gelişmenin aktörleri olmuşlar ve olmaya devam etmektedirler. Bu nedenle nükleer teknolojinin de dahil olduğu yeni bir teknolojik paradigmanın gelişme hızını ve yönünü belirleyen kamu çevreleri, özel sektör ve üniversiteler, ekonomiye hem ulusal hem de uluslararası düzeyde müdahale çevrelerini oluşturmuşlardır. Örneğin ABD,

Fransa, Almanya, Japonya, Çin, Kuzey ve Güney Kore gibi ülkeler nükleer teknoloji ağını teknolojik rekabet, akışkanlık ve transfer bağlamında kamu çevreleri, yasal lisanslı firmalar ve üniversiteler gibi kurumsal yapılarla inşa etmekte ve işletmektedirler. Bu bağlamda teknolojik rekabet, akışkanlık ve transfer; gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle arasındaki teknolojik açığın kapanmasını sağlamada etkin bir rol üstlenmiş olsa da Türkiye gibi geç sanayileşen ülkelerde teknoloji açığını kapatmada küreselleşme tek başına yeterli olamamaktadır. Zira söz konusu açığın kapanması yönünde ayrıca bir toplumsal yeteneğin var olması gerektiği unutulmamalıdır. Küreselleşen dünyada, teknoloji transferinin hızlanmasına ve dünya piyasalarından gelen rekabetçi baskıların artmasına rağmen Türkiye, başta nükleer teknoloji olmak üzere bilişim ve uzay çalışmaları gibi birçok alanda bu yakınsamanın dinamiklerini yakalayamamıştır. Türkiye gibi gelişen ülkelerin küresel üretim zincirlerine eklenmesi bağlamında Akkuyu ve Sinop nükleer santral girişimleri örneğinde olduğu gibi doğrudan

yabancı sermaye yatırımlarına dahil olma eğiliminde gözükmektedir.

2. Nükleer Teknoloji Üzerine Sosyolojik Çözümleme

Türkiye’de nükleer teknoloji üzerine sosyolojik çözümlenmeye, ironik olarak 26 Nisan 1986’da Ukrayna’da bulunan Çernobil nükleer güç santralının 4. ünitesinde meydana gelen kaza sonrası, Türkiye’nin Karadeniz bölgesinde yetişen çay bitkisi üzerinde söz konusu kazanın etkilerinin tartışılmasını ve dönemin siyasi yetkililerinin televizyon ekranlarında çayda radyasyon olmadığını gösteren çay içme eylemlerini örnek göstererek başlatabiliriz. Benzer olarak, Türkiye’de nükleer teknolojiye yönelik hem hukuki hem de teknik ve mali yönden bir dizi eksikliklerin ve belirsizliklerin bulunması da sorunlar listesinde yer almaktadır. Bu durumun tipik bir unsuru, Türkiye'nin yaklaşık yarım yüzyıl enerjisini ve teknolojisini elde etme konusunda devlet ve hükümetler nezdinde nükleer santral kurmak için pratik bir akıl arayışı içerisinde yerini almamasıdır.

Örneğin, Türkiye’de nükleer santrallerin kurulması, işletilmesi, lisanslanması konularında görev alması gereken kurumların, hukuken ve açık bir yasal düzenleme ile belirtilmediği ve sorumluluklarının neler olacağına detaylandırılmadığı görülmektedir.² Nükleer teknoloji hususunda Türkiye’de bir başka sosyolojik ironik durum, Mersin’in Gülnar ilcesine bağlı Büyükeceli beldesine nükleer santrali yapacak Rasotom firmasının davetlisi olarak Rusya’ya giden Mersinlilerin nükleer santrale bakışının değişmesidir.³

Nükleer teknoloji ve onun bir bileşeni olan radyasyon üzerine yapılan çeşitli görsel yapıtlar, şarkılar ve basılı eserlerin her biri ironik özellikler içermekte ve sosyolojik olarak değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Örneğin dünyada en fazla nükleer santralin olduğu ABD’de bireylerin doğal radyasyona ek olarak aldığı miktar yılda 0,05 mSv’in altındadır. Birey için kabul

---

² Bkz. 9.11.2007 Tarih Ve 5710 sayılı Kanun, Nükleer Güç santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile enerji satışına ilişkin kanun

³ Rusya Gezisine Katılan Mersinlilerin Nükleer Santrale Bakışı Değişti. <http://www.akkunpp.com/>

edilebilir radyasyon doz sınırı yılda 1 mSv'dir.⁴ Bu bağlamda radyasyon da dahil nükleer enerji bileşenlerini ve evrene etkilerini konu edinen, yapılmış ve yapılmakta olan şarkılar, belgeseller, çeşitli filmler vb. tüm araçlar, üçüncü dünya ülkelerinin iktisadi gelişmesini engelleyerek onların siyasi bağımsızlığını kazanmalarını ve özgür olmasını sınırlandırma olarak değerlendirilebilir. Türkiye açısından nükleer teknikler, sadece salt tüketim açısından değerlendirilmesi gereken bir alan olmayıp aynı zamanda oluşturduğu tüketim kültüründen iç ve dış politik dengeleri oluşturmaya kadar önemsenmesi gereken bir alan olmaktadır.

Nükleer teknoloji üzerine sosyolojik çözümlenmeye, hem nükleer teknolojinin ülkeler için "çok gizli", "gizemli" ve "devlet sırrı" olması hem de dünyada inşa edilmiş olan nükleer santrallerin Türkiye'ye olan fiziksel uzaklıklarından bahsederek devam etmek mümkündür. Bu bağlamda nükleer teknolojiyi;

---

⁴ 24.3.2000 Tarihli Resmi Gazete Sayısı: 23999, Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği, Birinci Kısım, Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar, Muafiyet

görünmez, başkalarından saklanan, duyurulmayan, saklı kalan, mahrem, niteliği anlaşılmayan “çok gizli” olarak ifade etmek mümkündür. Aynı şekilde nükleer teknolojiyi dünyanın büyük bir kısmı için aklın erişemediği, akla uygun bir açıklaması yapılamayan yani gizemli olarak nitelendirebileceğimiz gibi devletin açık ve gizli çıkarlarının devamlılığı bakımından halka açıklanması tehlikeli ve yasak olan bilgiler bütünü yani “devlet sırrı” olarak nitelendirmek de mümkündür.⁵ Nükleer teknolojinin ülkeler için söz konusu üç kavram bağlamında değerlendirilmesi meselesinde İsrail, ABD ve Rusya ile ilgili iddialar tipik göstergeleri oluşturmaktadır. Örneğin Fransızlar tarafından 1950'lerde, İsrail'in Dimona kentine inşa edilen 24 MW gücündeki DIMONA nükleer santralin üzerinden hava araçlarının geçmesine izin verilmemesi ve sadece uzaydan fotoğraflanabilen bir konumda bulunması "çok gizli" gizemli" ve “devlet sırrı” ifade eden bir durum

---

⁵ Bkz. Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr>

olarak söylenebilir.⁶ Benzer olarak nükleer teknoloji üzerine sosyolojik çözümlmeye aşağıdaki haritaya bakarak nükleer santrallerin Türkiye'ye olan fiziksel uzaklıklarından söz ederek devam etmek mümkündür. Örneğin Romanya'da bulunan Cernoeoda santrali Türkiye'nin en büyük ve nükleer santrali bulunan birçok ülkeden daha büyük olan İstanbul'a uzaklığı yaklaşık 315 kilometredir. Aynı şekilde Sovyetler Birliği döneminde, 1970'li yılların sonunda inşa edilen Ermenistan'daki Metsamor nükleer santrali Türkiye'ye 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bu bağlamda Nükleer enerji santrallerinin Türkiye'de olmamasını isteme, radyasyon dahil her türden olası nükleer risklerden Türkiye'nin uzak ve muaf olacağı anlamına gelmediğini göstermektedir.

---

⁶ <http://www.internethaber.com/israilin-o-nukleer-santrali-18871h.htm>, erişim tarihi, 10 Mayıs 2006

Bazı nükleer santrallerin Türkiye'ye olan fiziksel uzaklıkları

Yirminci yüzyılın başından itibaren gelişmiş batı ülkeleri tarafından güvenilir enerji kaynağı olarak kabul edilen nükleer teknoloji, önemli olma durumunu sürdürmektedir. Türkiye'nin sağ-sol ideolojik çatışma ekseninde olduğu 1970'li yıllarda söz konusu ülkeler, yüksek kapasiteli birçok nükleer reaktörü işletmeye almış olmasına rağmen Türkiye 2017 yılı olmasına rağmen bu sürece dahil olamamıştır. Enerjiyi ucuz, kaliteli ve sürdürülebilir olan nükleer santrallerden elde eden ülkeler, gelişme ve kalkınma yarışında ön sıralarda yer alırken Türkiye bu sürece yetişememiştir. Türkiye'nin

2023 yılına kadar, 500 milyar dolar ihracat gerçekleştirebilmesi, 2 trilyon dolar milli gelir ile dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer alabilmesi için nükleer güç santrallerini inşa etmesi bir zorunluluk olarak gözükmektedir.⁷ Batı ülkeleri, petrol ve doğalgaz gibi kaynakların yenilenemez oluşu nedeniyle başta elektrik ihtiyacı olmak üzere sağlıktan silaha geniş bir yelpazede gereksinimlerinin bir kısmını nükleer teknolojiden sağlamaktadırlar.⁸ Aynı şekilde nükleer silahlanmaya bakıldığında ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Çin ve İsrail, 2016 yılı itibarıyla nükleer silah gücüne sahip dünya

---

⁷ Türkiye, Akkuyu ve Sinop'ta kurulacak nükleer santrallerle yılda yaklaşık 80 milyar kWh elektrik üretmeyi öngörmektedir. Bu miktar, elektriği doğalgaz santralinden elde etmek için yaklaşık 16 milyar metreküp doğalgaz ithaline gerek olmayacağı ve yıllık 7,2 milyar dolar ödemenin yapılmayacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, sadece üç yılda doğalgaz ithaline ödenecek para ile Akkuyu'da 4 ünite nükleer santral kurmak mümkün olabilecektir. C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Nükleer Santraller ve Ülkemizde Kurulacak Nükleer Santrale İlişkin Bilgiler, Nükleer Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, Yayın No:1, <http://www.enerji.gov.tr/>

⁸ Örneğin Fransa elektrik ihtiyacının yaklaşık %80'ini sahip olduğu 58 nükleer santralden karşılayarak elektrik üretiminde dünyanın birinci sırasında yer almaktadır. Aynı şekilde Belçika %54, İsveç %38, Bulgaristan %33, Güney Kore %35 İsviçre %38 ve ABD %20 ile Fransa'yı takip etmektedir. Türkiye'de ise bu oran %0.00'dır.⁹ 2017 yılı itibarıyla dünyada aktif olarak çalışan yaklaşık 450 nükleer enerji santrali vardır ve dünya elektrik ihtiyacının yaklaşık %16'sı nükleer enerjiden sağlanmaktadır. <http://nukleerakademi.org/dunyada-nukleer-enerjinin-durumu-nedir/>, erişim tarihi, 20.01.2016

ülkeleri arasında yer almaktadır.⁹ Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi ABD ve Fransa'dan sonra Japonya, Almanya, İngiltere, Güney Kore, Ukrayna, İsveç ve Kanada nükleer santral sayısı açısından birbirlerini takip etmektedirler. Türkiye ise bu listede yer almamaktadır.

Tablo 2. Ükelere göre nükleer reaktör sayıları ve Elektrik üretim oranları (Nisan 2013)¹⁰

Ülkeler	Elektrik üretiminde nükleer (%), 2011	İşletmedeki nükleer reaktör sayısı	İnşa halindeki nükleer reaktör sayısı
ABD	99	5	%19,5
Fransa	58	1	%76,9
Japonya	43	2	–
Rusya	35	8	%18,6
Çin	33	23	%2,4
Güney Kore	25	3	%30,4
Hindistan	21	6	%3,5
Kanada	19	–	%16,8
İngiltere	15	–	%17,2
Ukrayna	15	2	%49,4
İsveç	10	–	%41,5

⁹ Örneğin adı geçen ülkelerden İsrail'in hâlen sahip olduğu nükleer başlıklı füzelerinin sayısının 800 civarında olduğu sanılmaktadır İsrailin-nukleer-gucu-ne-durumda.php, <http://www.ozgundurus.com/Haber/Dunya,02.10.2009>

¹⁰ <http://nukleerakademi.org/dunyada-nukleer-enerjinin-durumu-nedir/>, erişim tarihi, 20 Ocak 2016- Nükleer Güç Santralleri ve Türkiye, Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı, Yayın No:2, s. 3

Almanya	8	–	%15,8
Belçika	7	–	%47,5
İspanya	7	–	%20,4
Çek Cumhuriyeti	6	–	%35,8
Tayvan	6	2	%18,9
İsviçre	5	–	%37,9
Finlandiya	4	1	%34,6
Macaristan	4	–	%53,6
Slovakya	4	2	%56,8
Pakistan	3	2	%4,3
Arjantin	3	1	%4,0
Brezilya	2	1	%2,9
Bulgaristan	2	–	%33,6
Meksika	2	–	%5,6
Romanya	2	–	%18,5
Güney Afrika	2	–	%6,2
Ermenistan	1	–	%30,7
İran	1	–	%1,5
Hollanda	1	–	%4,0
Slovenya	1	–	%37,2
Birleşik Arap Emirliği	–	4	–
Beyaz Rusya	–	2	–
TOPLAM	444	64	Yaklaşık %11

2013 yılı itibari ile çalışmakta olan Nükleer santral sayısı 444, inşâ halinde olan ise 64'dür. 2030 yılına kadar programa dahil edilen nükleer santral sayısı 317, planlanan ise 164 adettir.¹¹ 1000 MW elektrik gücündeki bir nükleer santral bir yılda 1.600.000 ton ham petrol karşılığı enerji üretmektedir. Bu bağlamda dünyada hala hazırda bulunan 444 nükleer santral ve planlananlarda buna eklendiğinde nükleer santrallerden elde edilen elektrik miktarı ile doğaya nasıl saygılı davranıldığını anlamak mümkündür.¹² Batı ülkelerinde kurulması ve işletilmesi uluslar arası siyasi yada hukuki herhangi bir sürece takılmayan nükleer teknoloji, İslam dünyası söz konusu olduğunda müzakere ve müdahale sürecinin işletildiği bir alana dönüşmektedir. Bu bağlamda batı tarafından İslam dünyasına sanki bir yasak olarak kabul edebileceğimiz nükleer teknoloji, İran İslam Cumhuriyeti ile sınırlı düşünülmemelidir. Zira İran İslam Cumhuriyetine ek olarak nükleer sınırlandırmaya maruz

---

¹¹ Güç Santralleri Ve Türkiye, Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı, Yayın No:2, s. 4

¹² Güç Santralleri Ve Türkiye, Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı, Yayın No:2, s. 7-8

kalan Türkiye Cumhuriyeti, Irak, Suriye, Suudi Arabistan ve Afganistan gibi İslam ülkeleri de bu kapsamda değerlendirilebilir.¹³

Nükleer teknoloji, sosyolojik açıdan bir dizi argüman üzerinden değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi, Nükleer teknolojinin/enerjinin insan medeniyetinin tüm bilimsel temelleri üzerine kurulu karbon emisyonları olmayan, maliyeti en düşük rasyonel bir enerji kaynağı olmasıdır. İkincisi, nükleer teknolojinin bütün problemleri tek başına çözümleyemez olsa da onun radikal boyutta değişmeye kaynaklık edebilen bir bilimsel teknoloji olmasıdır. Üçüncüsü ise, dünyada nükleer enerji kullanımından kaynaklanan sosyal problemi ifade etmek ve çözüme yönelik teknik ve sistematik tanımlamaları yapabilmektir.¹⁴

---

¹³ <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=248448>

¹⁴ 27 Ocak 2013'te yapılacak referandumda Bulgaristan toplumunun nükleer enerjiyi destekleyeceği beklenmektedir. Bu bağlamda İvo Hristov nükleer teknoloji/santrali iki esas üzerinden değerlendirilmektedir. Ona göre bunlardan birincisi, nükleer teknoloji/enerjinin kimin tarafından geliştirileceği meselesidir. Bu konuda söz konusu sosyolog Bulgaristan'ın nükleer teknolojilerini uygulamada 70 yıllık birikime ve tecrübeye sahip olduğu iddiasındadır. Bu duruma bağlı olarak nükleer teknoloji/enerjiyi kendilerinin geliştireceği iddiasından yola çıkmaktadır. O dünya'da nükleer teknoloji bilgisinin Rusya ve Amerika'nın inhisarında olduğuna vurgu yaparak durumdan hoşnutsuzluğunu

2.1. Türkiye’de Nükleer Teknolojinin Gecikmesinde İç Toplumsal Etki

Nükleer teknoloji, sadece teknik bir alan olmayıp aynı zamanda oluşturduğu tüketim kültüründen politik tartışmalara kadar önemsenmesi gereken sosyolojik bir alan da olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de nükleer teknolojinin sivil örgütlerden siyasete medyadan eğitime ve hukuka değişik toplumsal kurumlar aracılığı ile tartışıldığını söyleyebiliriz. Bunları kısaca açıklayacak olursak şunlar söylenebilir;

—Sivil örgütler; Türkiye’de etkin sivil örgütler olan **Greenpeace** ve bir çok **dernekten oluşan Nükleer Karşıtı Platform (NKP)** nükleer teknoloji bağlamında bir dizi söylem ve eyleme dahil olan sivil örgütlerdir.

a. **Greenpeace**; nükleer teknoloji üzerine çevre bağlamında faaliyet gösteren Greenpace Türkiye dahil

---

dile getirmektedir. Ona göre nükleer santrallerin güvenilirliği, işlenen yakıtın korunması ve uranyumun nasıl ve nereden sağlanacağı meselesi nükleer teknolojinin ikinci temel problem alanını oluşturmaktadır. Aynı şekilde nükleer enerjinin tehlikeli olarak gösterilmeye çalışıldığını söyleyen İvo Hristov, bu konuda insanların doğru bilgilendirilmediğini ve manipüle edildiğini belirterek Çernobil ve Fukuşima’daki nükleer santrallerde meydana gelen sorunlar abartılmaktadır. <http://zaman.bg/doc-dr-ivo-hristov-referandumda-nukleer-enerjiyi-destekleyenler-kazanacak/>, 21 Ocak 2013

hemen hemen bütün dünyada çeşitli söylem ve eylemlere ev sahipliği yapmaktadır. Örneğin **Fukuşima nükleer santralinde meydana gelen kazayı (2011) güvenli reaktör iddiasının bir masal ve radyasyonun ise ölümcül bir araç olduğunu ifade eden Greenpeace**, Fukuşima kazasından sonra Japonya'da çalışan 54 reaktörün denetim için kapatıldığını fakat bir yıla yakın sürede Japonya'nın hiç elektrik kesintisine maruz kalmadığını söylemesi nükleer santrallerin elektrik dışında başka amaç için oluşturulduğu iddiasını güçlendirmektedir. Aynı şekilde Greenpeace, “ölümün reklâmı olmayacağı gibi, eğitimi de olmaz” başlıklı bir eleştirisinde, nükleer konusunda reklâm ayarında okullarda verilen eğitim çalışmalarını da ölümcül ve tehdit edici bulmaktadır. Hatta Greenpeace “Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından öğrencilere ve öğretmenlere verilen nükleer konulu materyal ve anlatıları Akkuyu Nükleer Şirketi'nin kar elde etmesine

yönelik bir faaliyet olarak görmesi bir başka tartışma alanı oluşturmaktadır.¹⁵

b. Nükleer Karşıtı Platform (NKP), nükleer santrallerin, tüm dünyada getirdiği mali külfetler ve göze alınamaz riskler yüzünden terk edilen bir “çöp teknoloji” olduğunu ve nükleer lobinin Türkiye’yi bu batağın içine çekmeye çalıştığı görüşündedir. Nükleer karşıtı Platform’a göre Türkiye’de kurulması düşünülen toplam 4500 megawattlık (MW) üç santralin maliyeti 15 milyar doları bulurken, 30 yıl sonraki söküm ve depolama maliyetleri de yine on milyarlarca doları bulacaktır. Onlara göre, nükleer enerji; tüm sanayi alanlarında en pahalı ve en az yerli istihdam yaratan sektörlerden biridir. Ayrıca diğer ülkelerde standart dışı kalan ve pazarı olmayan santrallerin Türkiye’de kurulması, diğer ülkelerde daha önce ödenen bedellerin Türkiye’ye fatura edilmesi anlamına gelmektedir. Kısaca platformun açıklamaları Türkiye’yi nükleer girişiminden vazgeçirmeye, doğaya duyarlı ve temiz enerji

---

¹⁵ <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/campaigns/nukleersiz-gelecek/>

kaynaklarına yönelmeye davet eden argümanlardan oluşmaktadır.¹⁶

—Üniversiteler; nükleer santraller konusunda hem görev alması hem de görev vermesi gereken kurumlardan olduğunu düşündüğümüz Türkiye üniversitelerinin nükleer enerji konusunda henüz yeteri kadar hassas olmadığını söyleyebiliriz. Türkiye'nin 2017 itibariyle sahip olduğu yaklaşık 119'u devlet ve 67'si vakıf olmak üzere toplam 179 üniversitenin nükleer teknoloji sorununda belirleyici ve aktif olarak taraf olmaması, bilimsellik ve ülke sorumluluğu açısından enformel bağlamda tartışmalı bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye üniversitelerinin teknik bilimsellik dışında iç toplumsal dinamikler açısından “toplumsal nükleer bilinç” meselesinin açığa çıkarılması konusunda da sosyolojik çalışmaların yetersizliği bu bağlamda değerlendirilebilir. Nükleer santraller gibi yüksek teknolojik projelerin sosyal kabulün sağlanması

---

¹⁶ <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/nuekleer-kar-t-platform-yenid/>, erişim tarihi, 5 Şubat 2005

hususunu da bilimsel araştırma gerektirmektedir. Zira nükleer teknoloji konusunda sosyal kabulün etkin bir faktör olduğunu söyleyebiliriz.¹⁷

—Medya; 1986 Çernobil kazası ile Türkiye gündemine gelen “radyasyon” kavramının “**öcü**” bir kelime olarak Türklerin hafızasına inşa edilmiş olması, nükleer teknoloji eleştirilerinde medyanın etkisine tipik bir örnek olarak sunulabilir. Nükleer enerji kullanımına bir sorun olarak gösterilen “radyasyon”; Türkiye’de nükleer enerji karşıtlığına ve nükleer enerjinin tehlikeli olduğu konusunda bir dezenformasyona dönüştürülmüştür. Aynı şekilde Türkiye’nin Karadeniz bölgesindeki tüm kanser vakaları Çernobil Nükleer enerji santralindeki kazaya bağlanarak, söz konusu kaza nükleer

---

¹⁷ Örneğin, nükleer santrallere sahip olan Çek Cumhuriyeti (%64), Litvanya (%64), Macaristan (%63), Bulgaristan (%63), İsveç (%62), Finlandiya (%61) ve Slovakya’da (%60) nükleer enerjiyi desteklemektedir. Eurobarometer’in “Avrupalılar ve Nükleer Güvenlik” başlıklı raporuna göre nükleer enerji konusunda güvenilir bilgi kaynağı olarak: bilim adamları (%48), ilgili sivil toplum kuruluşları (%30), ulusal nükleer enerji kurumları (%28), gazeteciler (%26), ilgili uluslar arası kuruluşlar (%26), AB %15, santral işletmecisi kuruluşlar %11, arkadaş çevresi %9 biçiminde sıralanmaktadır. Avrupalıların %21’i ulusal enerji stratejilerinin belirlenmesinde düşüncelerinin dikkate alınmasını istemektedirlerEurobarometer 68 Public Opinion In The European Union Standard Eurobarometer 68 / Autumn 2007

enerji karşıtlığına yöneltilen bir enstrüman olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Oysa 2011 yılında Japonya’da 9.0 şiddetinde deprem ve sonrasında yaşanan tsunami felaketinin neden olduğu nükleer kazaya bakıldığında söz konusu ülkede yeni nükleer reaktörlerin inşa edilmesine devam edilmesi, kazanın nükleer enerji karşıtlığına yöneltilen bir enstrümana dönüşmediğini göstermektedir. Bu nedenle kaza ve olası kaza risklerine rağmen nükleer enerji, söz konusu ülkelerin, günümüzün ve geleceğin en önemli enerji kaynaklarından biri olma özelliğini sürdürmektedir.¹⁸ Kısaca, nükleer teknolojiye sahip olmasa da Türkiye’de nükleer enerjiye yönelik oluşmuş bir ön yargının bulunması meseleyi daha karmaşık hale getirmektedir.

---

¹⁸ Japonya’da 11 Mart 2011’de yaşanan deprem, altı reaktörlü bir tesis olan Fukuşima Daiçi Nükleer Enerji Tesisi’ndeki harici gücü durdurdu. Deprem hemen ardından meydana gelen tsunami ise tesisin yedek dizel jeneratörlerini etkileyerek tamamen bir güç kaybına ve soğutma sistemlerinde hataya yol açtı. Soğutma olmaması da, nükleer yakıtı bozdu ve 1, 2, 3 numaralı reaktörler eridi. Bozulan yakıttan dolayı hidrojen gazının oluşması, bu üç birimde hidrojen patlamalarına yol açtı ve 4 numaralı reaktördeki koruma yapısına zarar verdi. Bu nükleer felaketi, Uluslararası Nükleer Olaylar Skalası’nda (INES) en yüksek oran olan Seviye 7 olarak belirlendi. Japonya Nükleer Güvenlik Kurumu (NISA) patlamalar sonucunda atmosfere gönderilen radyoaktif sezyum oranının, 168 Hiroşima bombasına eşit olduğunu belirttiler. <http://nukleer.greenpeace.org/pages/neler-oldu>

Türkiye’de nükleer teknoloji/santraller için yöneltilen “tehlike” kavramı “atın ölümü arpadan olsun” diyebilecek kadar cesur olan Türklerin hafızasına kazılmış en belirsiz ve müphem bir kavram görünümü arz etmektedir. Oysa 2017 yılı itibarıyla Rusya, Çin, Hindistan, ABD, Güney Kore ve İngiltere gibi ülkelerin Fukuşima nükleer kazası sonrasında ulusal nükleer programlarına devam kararı almış olmaları, Çin’in inşaat halindeki 26 reaktöre ek olarak 10 yıl içinde 52 adet reaktör daha kurmayı planlaması bir “tehlike” olarak görülmemektedir. 2017 yılı itibarıyla dünyadaki 445 reaktörün çalıştığı toplam sürede meydana gelen önemli kaza sayısı sadece üç olarak söylenebilir. Bunlar, 1979’da Amerika’da Three Mile Island, 1986 yılında Ukrayna’da Çernobil, 2011 yılında Japonya’da Fukuşima kazası olarak bilinmektedirler. Ancak bu kazaların ardından dünya nükleer santral inşasından vazgeçmek yerine devam etmeyi tercih etmiştir. Örneğin, Çernobil kazasından sonra dünyada 144 adet nükleer santral inşa edilmiştir. Aynı şekilde Fukuşima kazasından sonra inşaat halinde olan 64 adet nükleer santral

bulunmaktadır. Hatta Fukushima nükleer santralinde meydana gelen kazadan dolayı, dünyadaki santrallerde stres testleri yapılarak yeni tasarımlar ve daha güvenli sistemler geliştirilerek az maliyetli santral programlarına ulaşılmaya çalışılmaktadır.

—Ekonomi; Türkiye’de nükleer enerji konusunda tartışma alanlarından bir başkası ve en önemlisi teknolojinin ve kontrolün Türk girişimci ve mühendislerin elinde olmamasıdır. Türkiye’nin kurmaya çalıştığı Akkuyu ve Sinop nükleer santralleri, Güney Kore örneğinde olduğu gibi sadece %2 yerli sermaye ile başlasa bile rasyonel bir girişim ve fırsat olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde Akkuyu ve Sinop nükleer santral projelerinin inşaatı sürecinde yaklaşık 20.000 işletme döneminde ise 7.000 kişiye istihdam sağlaması önemli bir ekonomik girdi olarak ifade edilebilir. Ancak yatırımcının (Rusya Federasyonu, Japonya, Fransa yada Çin vb) olması “Davul birinin boynunda, tokmak bir başkasının elinde” özlü sözüne yaslanan bir durum ifade etmektedir.

—Siyaset; nükleer alanda düzenleyici çerçeve, uluslararası anlaşmaların oluşturduğu normlar, standartlar ve önerilerle birlikte her ülkenin kendi oluşturduğu esaslardan oluşmaktadır. Düzenleyici otoritelerin kararları teknik ve sosyal konularda etkili olabilmektedir. Nükleer teknoloji meselesinde gerçek bir siyasi ve hukuki bağımsızlıktan söz etmek imkansız gözükmektedir. Bu nedenle düzenleyici otoritenin özellikleri, nükleer mühendislik programlarının varlığında belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda düzenleyici bir otorite olan Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TEAK), nükleer girişim üzerinde etki oluşturan siyasi-hukuki bir kurum olma özelliğini sürdürmektedir.¹⁹

---

¹⁹ Nükleer Enerjiye Geçişte Türkiye Modeli - II Nükleer Enerji için Düzenleyici Otorite: Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler, 5. Bölüm

2.2 Türkiye’de Nükleer Teknolojinin Gecikmesinde Dış Toplumsal Etki

Nükleer teknoloji ve bunun temel bileşeni olan uranyumun zenginleştirilmesi ve yakıt çubukları gibi teknolojik unsurların geliştirilmesi meselesi, fizik vb alanları kapsayan bilimsel bir disiplin olmanın ötesine geçerek küresel boyutta başta siyasi ve hukuki olmak üzere bir dizi tartışma alanı oluşturmaktadır. Bu durumun tipik göstergesi, BM ve AB gibi bazı uluslararası kurumların başta İran İslam cumhuriyeti ve Kuzey Kore olmak üzere bazı ülkeleri nükleer güç olmamaları yönünde baskı oluşturmaktadır. Örneğin BM bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Atom Enerjisi Kurumunun İran ve Kuzey Kore’nin nükleer denemeler nedeniyle uluslar arası yaptırımlara maruz kalacağını/kaldığını açıklaması bu bağlamda değerlendirilebilir. Nükleer denetleme ve kontrol işlevlerinin İran İslam Cumhuriyeti ve Kuzey Kore’ye uygulanması buna karşılık benzer bağlamda gelişmiş ülkelerin nükleer santralleri için değerlendirilmemesi, konunun bilimsel ve hukuk bağlamında tartışmalı olduğunu göstermektedir. Aynı

şekilde 5+1 ile İran arasında 2015 yılında yapılan nükleer anlaşmanın İran'ın nükleer faaliyetlerini sınırlandırması, Türkiye'de nükleer teknolojinin gelişmesinde dış toplumsal etkiye tipik bir örnek durum olarak kabul edilebilir.

2016 yılı itibarıyla Rusya federasyonu, ABD, İngiltere, Fransa, Japonya, Çin ve Kanada nükleer yakıt teknolojisine sahip uluslararası hukuk açısından yetkilendirilmiş ülkelerdir. Bunun dışında kalan dünya ülkeleri söz konusu yetkilendirilmiş ülkelerin iznine bağlı olarak nükleer yakıt çubuğu üretebilmektedir. Yani Türkiye nükleer santrallerini kendi inşa etse bile nükleer yakıt çubuklarını bu ülkelere birinden izin almak yada satın almak zorunda bulunmaktadır. Bu bağlamda zaten Akkuyu nükleer santralinde kullanılacak olan yakıt çubukları meselesi Rusya'nın inhisarında olan bir teknik husus olmaktadır. İronik olarak söyleyecek olursak

nükleer teknoloji “yediden daha büyük yani sekiz olamaz!” diyebiliriz.²⁰

Uluslar arası boyutta nükleer teknoloji ile ilgili bir başka ve önemli tartışma alanı, “nükleer silah” konusudur. Bunun tipik göstergesi, ABD ve İran ile Kuzey Kore arasında nükleer silahlarla ilgili tartışmalarda ortaya çıkan bilgilerin karmaşıklığıdır. Örneğin İran, ABD’nin Türkiye’nin güneyinde bir askeri üste 70 kadar B61 nükleer bomba tuttuğunu ve bunların 3.53 metre uzunluğunda ve 320 kilo ağırlığında olduğu iddiasında bulunmaktadır. Aynı şekilde söz konusu silahların ABD’nin en stratejik silahlarından olması sorun üzerinde kurulan spekülasyonları azaltmak yerine artırmaktadır.²¹ Gerek uluslar arası kurumların gerekse egemen dünya ülkelerinin siyasi, iktisadi ve askeri söylem ve eylemlerine aldırış etmeksizin, İran ve Kuzey

---

²⁰ ABD, Çin, Rusya Federasyonu, Fransa, İngiltere, Kanada ve Japonya nükleer zenginleştirme yapma hakkına sahip ülkelerdir. Diğer ülkeler yakıtı zenginleştirmek için bu ülkelere izin olmak yada zenginleştirilmiş uranyumu bu ülkelere satın almak zorundadır. <http://www.radikal.com.tr/ekonomi/300-milyon-dolara-yakit-cubuk-fabrikasi-1158024/>, erişim tarihi, 30.10.2013

²¹ <http://www.presstv.ir/detail/2012/10/28/269141/us-keeps-70-nuclear-bombs-in-turkey/>

Kore, nükleer çalışmalarını sürdürebilmek ve geliştirebilmek için tüm sosyal ve fiziki seçenekleri kullanarak yoluna devam etme çabası içinde gözükmektedirler.²²

Türkiye'nin nükleer teknoloji konusunda bilimsel kazanımın yanında siyasi ve hukuki kazanımını da İran İslam Cumhuriyeti'nin nükleer teknoloji üzerine yaşadıkları uluslar arası siyasi gerilim, deneyim ve tecrübeye dayandırabiliriz. Türkiye, nükleer teknolojiye sahip olma girişiminde, ne türden uluslararası yaptırım kararları ile karşı karşıya kalacağını ve hangi tür önlemler alınacağını ya da alınamayacağını İran ve Kuzey Kore gibi ülkelerin deneyimleri ile algılamış olabilecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin ironik olarak kazanımı, batı ülkelerinin ve uluslararası kurumların Türkiye'ye nükleer teknoloji konusunda yapacağı herhangi bir girişimde sürecin İran örneğinde olduğu gibi

---

²²İran'ın Türkiye üzerinden kurmak zorunda kaldığı "nükleer hat" Almanya Federal Savcılığı'nın 2012 yılında Hindistan ve Almanya'dan alınan nükleer malzemelerin Türkiye üzerinden İran'a gönderildiğinin tespit edilmesi üzerine başlatılmıştır <http://www.milliyet.com.tr/iran-dan-turkiye-ye-nukleer-aldatma-gundem-1679265/>, 12.03.2013

uygulanacağını bilmesini öğrenmesidir. Nükleer santraller hususunda İran ile ilgili uluslar arası tartışmalar ve Türkiye'nin bu sorunda aktif arabulucu konumunda rol alması, Türkiye'nin söz konusu uluslararası baskıyı hissetmesine/ hissettirilmesine bir örnek olarak söylenebilir. Bu nedenle Türkiye'nin nükleer santralle ilgili görüşünü uluslararası baskı siyasetinin etkisinde kalan bir durum olarak değerlendirmek mümkündür. Mevcut söylem ve eylemler içerisinde nükleer enerji konusunda batının Türkiye'ye yönelik tutumunu, **“kızım sana söylüyorum gelinim sen işit”**e, Türkiye'nin tavrını **“mezarlıktan geçerken ıslık çalan birey”**in davranışına, İran ve Kuzey Kore'nin içinde bulunduğu konumu da **“suyu aşağıdan bulandıran kuzu”**nun durumuna benzetebiliriz.

Aynı şekilde dış faktörün etkisine, 2017 Nobel barış ödülü kazanan, ICAN'ın (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons – Nükleer Silahların Tamamen Ortadan Kaldırılması İçin Kampanya) Türkiye'den iki temel talepte bulunmasını örnek gösterebiliriz. Bunlardan birincisi, Türkiye'nin nükleer silah anlaşmasının imzalanmasını desteklediğini ilan

etmesi, anlaşmanın gerçeğe dönüşmesi için üzerine düşenleri yerine getirmesi ve NATO anlaşması çerçevesinde, İncirlik Üssü'nde bulunan ABD'ye ait 90 adet nükleer başlığı NPT'ye uygunluk içinde tıpkı Yunanistan ve Almanya'da olduğu gibi kaldırmasıdır. İkincisi ise Nükleersiz Ortadoğu Konferansı'nın gerçekleşmesi ve başarıya ulaşması için üzerine düşeni yapması bölgede barışı öne çıkaran bir rol oynamasıdır. Aynı şekilde dış faktörün etkisine, Taşnaklar ve Rumların, Kanada'nın, Türkiye'ye nükleer santral kurmasını engellemek için kampanya başlatması ve Türkiye'ye nükleer santral kurma karşıtlığını yönlendiren kişiye bir yıl sonra Yunan hükümeti tarafından madalya verilmesi tipik bir örnek olarak söylenebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Fizik bilimi kapsamında atomun çekirdeğinden elde edilen nükleer enerji; sosyolojik açıdan güçlü ve özgür olmanın gizemli bir aracı olarak dünya sahnesindeki yerini 1950'li yıllarda almış ve bu özelliğini hala korumaktadır. Nükleer teknoloji, sadece bir enerji biçimi olarak değil aynı zamanda iç ve dış politik dengeleri oluşturmaya, üretimde yarattığı nitelik ve nicelik katkısından tüketim kültürüne kadar bir dizi etki

alanına sahiptir. Ancak, geniş bir sosyal etki gücüne sahip olan nükleer teknoloji girişimleri, Türkiye’de yönlendirilmekte yada manipüle edilmektedir. Bu durumun tipik bir örneği, Türkiye’de nükleer enerjinin önemli bir bileşeni olan radyasyon ile ilgili söylem ve tepkilerdir. Bu nedenle Türkiye’nin nükleer teknolojiye sahip olmasını güçleştiren hem iç hem de dış kaynaklı faktörlerden söz edebiliriz. Bunlardan iç kaynaklı olanına Türkiye’de nükleer santral kurmaya yönelik formel ve enformel kurumların faaliyetlerini örnek gösterebiliriz. Bu durumun tipik göstergesi, 1986 Çernobil kazası ile Türkiye gündemine gelen “radyasyon” kavramının “öcü” olarak toplumun hafızasına inşa edilmiş olmasıdır.

Uluslararası kurumların uranyum zenginleştirme tekniği üzerinden İran ve Kuzey Kore bağlamında üçüncü ülkelere ve onun şahsında Türkiye’ye yönelik verdiği mesaj, dış kaynaklı bir faktör olarak nitelendirilebilir. Bunun tipik göstergesi ise nükleer enerji alanında İran deneyimi ve tecrübesidir. Zira İran Batı ülkelerinin kolayca sahip olduğu bir enstrüman olan nükleer enerjiye sahip olma konusunda uluslar arası

hukuki, iktisadi vb. baskılara maruz kalmaktadır. Aynı şekilde Türkiye’de sözü edilen türden tehdit ve saldırılara maruz kalarak başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler ve İsrail, Türkiye’yi de bölge ve dünya ülkeleri için bir tehdit olarak algılayıp nükleer teknolojiye sahip olmasını engellemenin hukuki ya da askeri yollarını aramayı sürdürmektedir/sürdürecektir. Kısaca Türkiye nükleer enerjiye sahip olma konusunda kendisini bir dizi iç ve dış faktörün psikolojik ve sosyolojik baskısı altında hissetmektedir. Bu nedenle nükleer enerji konusunda Türkiye, batının kabul edebileceği yönde nükleer teknoloji transferini yapabilme yolunu seçmiştir.

Türkiye, diğer büyük güçler gibi, ancak enerji sorununa köklü bir çözüm bulabildiğinde ve daha önemlisi, ileri teknoloji sahibi olduğunda büyük güç olma özelliğini kazanacaktır. Nükleer güç santralleri, Türkiye açısından ileri teknolojiyi elde edebilmek için elverişli araçlardan biri olmaktadır. Türkiye ancak kendi kendine nükleer enerji santralleri inşa edebilme seviyesine geldiğinde uluslararası alanda etkileyen ve uluslararası gelişmelere yön veren bir ülke olma iddiası taşıyabilir. Türkiye, nükleer güç santrali kurmayı, elektrik üretim tesisi olarak görmenin ötesinde ileri teknoloji sahibi olmanın yolu olarak görmesi gerekmektedir. Türkiye’de nükleer teknoloji kontrolünün

Türk girişimci ve mühendislerin elinde olması gerekmektedir. Türkiye’de kurulan nükleer santrallerin Türkiye’nin kontrolünde olmaması, “Davul birinin boynunda, tokmak bir başkasının elinde” özlü sözü bağlamında değerlendirilebilir.

Kaynakça

Akın Dalbudak, Türkiye’de Nükleer Güç Santrali Kurulması ve Dış Politikaya Olası Etkileri, Akademik Bakış Cilt 5 Sayı 10 Yaz 2012, s. 148–169

24.3.2000 Tarihli Resmi Gazete Sayısı: 23999, Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği, Birinci Kısım, Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar, Muafiyet

9.11.2007 Tarih ve 5710 sayılı Kanun, Nükleer Güç santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile enerji satışına İlişkin kanun

Eurobarometer 68 Public Opinion In The European Union Standard Eurobarometer 68/Autumn 2007

Güç Santralleri Ve Türkiye, Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı, Yayın No:2

<http://ekonomi.bugun.com.tr/nukleer-santrale-12-eylul-darbesi-haberi/225255/>

<http://icanturkiye.org/hirosimanin-71-yildonumunde-turkiye-devletini-insani-vaat-belgesini-imzalamaya-cagiriyoruz/>, erişim tarihi

<http://nukleer.greenpeace.org/pages/neler-oldu><http://nukleerakademi.org/dunyada-nukleer-enerjinin-durumu-nedir/>

<http://nukleerakademi.org/dunyada-nukleer-enerjinin-durumu-nedir/>

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1287529-yildiz-nukleer-santral-istihdam-yaratiyor>

<http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=248448>

<http://www.greenpeace.org/turkey/tr/campaigns/nukleersiz-gelecek/>

<http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/nukleer-kar-t-platform-yenid/>

<http://www.internethaber.com/israilin-o-nukleer-santrali-18871h.htm>

<http://www.milliyet.com.tr/iran-dan-turkiye-ye-nukleer-aldatma-gundem-1679265/>

<http://www.presstv.ir/detail/2012/10/28/269141/u-s-keeps-70-nuclear-bombs-in-turkey/>

<http://www.radikal.com.tr/ekonomi/300-milyon-dolara-yakit-cubuk-fabrikasi-1158024/>

<http://zaman.bg/doc-dr-ivo-hristov-referandumda-nukleer-enerjiyi-destekleyenler-kazanacak/>

<https://www.google.com.tr/search?q=t%C3%BCrkiye+n%C3%BCkleeer+santral+haritas%C4%B1&sa=Israilin-nukleer-gucu-ne-durumda.php>,

<http://www.ozgundurus.com/Haber/Dunya>

Nükleer Enerjiye Geçişte Türkiye Modeli - II Nükleer Enerji için Düzenleyici Otorite: Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler, 5. Bölüm

Rusya Gezisine Katılan Mersinlilerin Nükleer Santrale Bakışı Değişti. <http://www.akkunpp.com/>

T. C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Nükleer Santraller ve Ülkemizde Kurulacak Nükleer Santrale İlişkin Bilgiler, Nükleer Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, Yayın No:1, <http://www.enerji.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr>